

ATAD

Makale Türü: Araştırma makalesi

Article Type: Research article

Geliř Tarihi: 19.06.2023

Submitted: 19.06.2023

Kabul Tarihi: 20.10.2023

Accepted: 20.10.2023

<https://doi.org/10.56448/ataddergi.1316708>

Tuba ÖZHAZİNEDAR¹

OSMANLI'NIN SOL BASINI

İŞTİRAK, İNSANİYET, MEDENİYET VE SOSYALİST
GAZETELERİ

Öz: Meşrutiyet'in ilanı önemli sosyal ve siyasi değişimlere neden olmuştur. Bu değişimler Osmanlı Devleti'nde fikirsel gelişmeleri meydana getirmiştir. Ortaya çıkan yeni fikirler basını, düşünce hayatını, siyasi yapılanmayı derinden etkilemiştir. Bu dönemde pek çok yeni gazete ve siyasi parti ortaya çıkmıştır. Mevcut özgürlük ortamında sol fikirler de hayat bulmuştur. Hem sosyalist içerikli gazeteler yayın hayatına başlamış hem de bir sosyalist parti kurulmuştur. Osmanlı'nın ilk sosyalist gazetesi "İştirak" 1326 [1910] senesinde Hüseyin Hilmi Bey tarafından yayınlanmıştır. İştirak yayınlandığı ilk günden itibaren hükümet baskına maruz kalmıştır. İştirak kapatıldığında; yerine İnsaniyet, Sosyalist ve Medeniyet gazeteleri yayınlamıştır. Böylece İştirak yayın faaliyetlerini sürdürebilmiştir. İştirak gazetesi, ülke sorunlarının sosyalizmle çözüleceğine inanmış, ülkede sosyalist bir düzenin kurulması için gayret etmiştir. Gazete, işçinin temel halk ve hürriyetlerini sıklıkla dile getirmiş, haklarını kazanmaları için işçileri teşvik etmiş, sendikaların önemine atıfta bulunmuş ve işçi örgütlenmesini sağlamaya çalışmıştır. Bunun için 2 Eylül

¹ Dr., tozhazinedar@yahoo.com, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6396-8946>.

1326'da [15 Eylül 1910'da] kurulan "Osmanlı Sosyalist Fırkası" ile dayanışma sağlamıştır. Gazetede işçi haklarının yanı sıra basın özgürlüğü, hürriyet, eşitlik ve demokrasi kavramlarına sıklıkla yer verilmiş, hükümetin uygulamaları eleştirilmiştir. II Meşrutiyet'in sağladığı hürriyet ortamı ile siyasal ve toplumsal düşünce akımları doğmuştur. Bu ortamda mevcudiyet bulan sosyalist fikirler İştirak gazetesi etrafında gelişme göstermiştir. Bu çalışmada İştirak gazetesi ve alt yayın organlarının politikaları, amaçları, topluma katkıları ve Osmanlı sosyalistleri hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: II Meşrutiyet, Basın, Osmanlıda Sosyalizm, İşçi, İştirak.

Ottoman Left Factions

İştirak, İnsaniyet, Medeniyet ve Sosyalist Gazete

Abstract: The declaration of the Constitutional Monarchy caused important social and political changes. These changes have brought about intellectual developments in the Ottoman state. The new ideas that emerged have deeply affected the press, the intellectual life and the political structure. During this period, many new newspapers and political parties emerged. Leftist ideas have come to life in the current environment of freedom. Both newspapers with socialist content have started publishing life and a socialist party has emerged. The first socialist newspaper of the Ottoman Empire was published by Hüseyin Hilmi Bey in 1910. İştirak has been subject to government raids from the first day you published it. When the İştirak was closed, it published the newspapers İnsaniyet, Socialist and Medeniyet instead of the subsidiary. Thus, it was able to continue its broadcasting activity. İştirak Newspaper believed that the solution of the country's problems would be solved with socialism, and strived for the establishment of a socialist order in the country. The newspaper frequently expressed the basic people's and freedoms of the worker, referred to the importance of trade unions for them to gain their rights, and tried to ensure labor organization. For this purpose, solidarity was provided with the "Ottoman Socialist Party", which was founded on September 15, 1910. In addition to workers' rights, the concepts of freedom of the press, freedom, equality and democracy were often included in the newspaper and the government's practices were criticized. Provided by the II Constitutional Monarchy With the atmosphere of freedom, political and social thought movements were born. Socialist ideas that have found existence in this environment have developed around the İştirak

(ATAD)

Newspaper. In this study, it aimed to provide information about the editorial policies of existing newspapers, their goals, contributions to society and Ottoman socialists

Keywords: Second Constitutional Monarchy, Press, Socialism in the Ottoman Empire, Worker, Participation.

Giriş

Matbaa 1450'de Johann Gutenberg tarafından icat edilmiştir. Matbaanın icadı ile dünya tarihinin en önemli olaylarından birisi gerçekleşmiştir. Matbaanın icadı kültürel, bilimsel, sosyal ve siyasi gelişmelere neden olmuştur. Matbaada basılan kitap sayısının artması kitaba erişimi kolaylaştırmış, toplum tabanında bilgilenen, öğrenen, düşünen kişi sayısını artırmıştır. Yaratıcı yeni fikirlerin doğuşu, fikirlerin tartışılması, eleştirilmesi ve fikirler üzerine çözüm arayışları matbaanın gücüyle olmuştur. Böylece basılan materyaller geniş bir tabana iletebilmiştir. Matbaa aydınlar ile halk arasında bir köprü vazifesi kurmuş, aydınların fikirleri matbaa sayesinde kısa sürede halk kitlelerine ulaşabilmiştir.²

Kitap basımının, hem nicel hem de nitel olarak belli bir seviyeye ulaşmasıyla birlikte kitap dışında başka materyaller de basılmaya başlamıştır. İlk başlarda düzensiz aralıklarla broşür, haber mektubu şeklinde basılan ve dağıtılan, tek sayfadan ibaret yayınlar ortaya çıkmıştır. Çoğunlukla propaganda, haber, duyuru niteliği taşıyan bu yayınlar toplumda belli bir sinerji yaratmış, bunun üzerine düzenli olarak basılmaya başlanmıştır.³ Haber toplama, dağıtma ve yayma ihtiyacıyla gazeteler ortaya çıkmıştır. İlk gerçek gazete 1609 yılında Almanya'da basılıp haftalık olarak yayınlanan Avis Relationoder Zeitung'dur. Görülen ilgi üzerine Avrupa'nın pek çok ülkesinde gazeteler yayın hayatına başlamıştır.⁴

Gazetenin eğitime, bilgilendirme, bilinçlendirme, geniş kitlelere ulaşarak kamuoyu oluşturma misyonu gazeteyi oldukça önemli bir hale getirmiştir.

²Emre Becer, *İletişim ve Grafik Tasarım*, Dost Kitabevi, Ankara, 1997, s. 92.

³Mehmet Nuri İnuğur, *Basın Yayın Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1978, s.10.

⁴Nurhayat Yoloğlu, "Almanya'da Basın", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S.5, 1997, s. 96.

Gazetenin en yaygın iletişim aracı olarak kullanılması gazetelerin de hitap ettiği kitleyi çeşitlendirmiştir. Okurun ilgi alanına göre yapan gazetesi sayısı artmıştır. Kültür, sanat, siyaset, politika alanlarında yayın yapan gazeteler doğmuştur. Gazetelerin çeşitlilik göstermesi ülkelerin gelişim düzeylerine göre olmuştur. Demokrasinin mevcut olduğu ülkelerde basın özgür olmasından dolayı çeşitli duygu, düşünce ve fikriyatta olan gazeteler yayınlanabilmiştir. Özgür bir basının mevcut olduğu ülkelerde fikirler serbestçe tartışılabilme imkânı bulabilmiştir. Bu durum toplumların kültürel, ekonomik, sosyal gelişimine önemli bir katkı sağlamıştır.⁵

Avrupa'da Sanayi İnkılâbı sonrası demokratikleşme süreci başlamıştır. Sistemin yarattığı işçi sınıfı haklarını elde etmek için mücadele etmiştir. İşçiler özgürlüklerini genişletmek, temel ekonomik ve siyasal haklarını korumak için sendikaların çatısı altında toplanmışlardır. Sendikal örgütlenme hakkının yasallaşması ve sendikaların yasal dayanağa kavuşmasıyla işçiler örgütlü hareket etmiştir. Sendikalar da anayasanın tanımış olduğu haklar doğrultusunda işçinin işyerlerinde ve kamusal alanlarda temel hakları korumuştur.⁶

Sınıfsız bir toplum yaratma, üretim araçlarını kamulaştırma amacıyla Avrupa'da ilk sosyalist partiler kurulmuştur. Sosyalist partilerin kurulmasıyla işçi sınıfı bazı haklar elde etmeye başlamış. Sendika hareketine ve teşkilata dayanan sosyalist partiler seslerini halk kitlelerine duyurabilmek, organize olabilmek ve örgütle hareket edebilmek için basının gücüne ihtiyaç duymuştur.⁷ Sosyalist basın da hem ihtiyacı karşılamak hem de sanayi kapitalizminin etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Sanayi kapitalizminden en çok etkilenen işçiler olduğu için sosyalizm var gücüyle

⁵Mehmet Beşir Acabey "Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı," *Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Özel Sayı, 2013, s. 2

⁶Hilal Görgün, "Sosyalizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 37, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, s. 386.

⁷J. M Robers, *Avrupa Tarihi*, Çev: Fethi Aytuna, İnkılâp, İstanbul, 2015, s. 541.

işçilerin haklarına odaklanmıştır. Bu sebeple işçi sınıfı hakları ile ilgili olarak sosyalizm görüşünü benimsemiştir.⁸

1.Sol Basının Doğuşu

Sanayi Devrimiyle birlikte işçiler toplumun kalabalık sınıfını oluşturmuştur. İşçi sınıfının sayısının her geçen gün artması hem üretimi hem çalışma yaşamını hem de toplumsal yaşamı etkilemiştir. Köylerden kentlere olan göçler meydana gelmiş ve şehir nüfusu hızla artmıştır. Bu durum köylü ve kentli çatışmasını doğurmuştur. Erkek, kadın ve çocuk işçilerin hayli zor şartlarda çalışması hem ekonomik hem toplumsal sonuçlara sebebiyet vermiştir. İşçi sınıfının bilinçlenmeye başlamasıyla birlikte hak arama davranışı ortaya çıkmıştır. İşçiler çalışma koşullarının düzenlenmesini, yaşam standartlarının yükseltilmesini, temel hak ve hürriyetlerinin tanınmasını talep etmişlerdir.⁹

İşçi sınıfının hak arayışını ve sesini duyurmak için 19 yüzyılda sosyalist gazete ve dergiler yayın hayatına başlamıştır. İşçilerin sosyo-ekonomik hayatın merkezine oturmalarıyla mevcut güç dengeleri değişmiştir. İşçi sınıfı ile burjuvazi arasında yaşanan çatışma toplumsal sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Sosyalist basın; işçilerin yaşadıkları sorunları, burjuvazinin hegemonyasına karşı savunmuştur. Sosyalist basın; ekonomik ve toplumsal eşitlikçiliğin sağlanmasını, adaletsizliğin kaldırılmasını amaçlayan yayınlar yapmıştır. Eşitlikçi fikirler gittikçe toplum tabanında karşılık bulmuştur. Değişim talepleri toplumsal örgütlenme açısından çok büyük sosyal dönüşümlere yol açmıştır.¹⁰

Avrupa'da meydana gelen işçi hareketleriyle birlikte sosyalist düşüncede büyük bir canlanma yaşanmıştır. 1848'de Fransa'da zanaatkarlar ve işçiler tarafında ilk işçi gazetesi olan L'Atelier yayınlanmıştır. L'Atelier dünya tarihinin ilk sosyalist gazetesi olmuştur. Bu gazetede Cabet'in, Blanc'ın ve Proudhon'un sosyalizmin temel unsurları üzerinde yazdıkları eserler

⁸Bengül Güngörmez, "Kitle İletişim Araçları, Siyaset ve Propaganda," *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.3, 2002, s. 2.

⁹Asım Yücel, *Emek Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri*, Kalite Matbaası, Ankara, 1980,s.95

¹⁰Chris Harman, *Halkların Dünya Tarihi*, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, Yordam Kitap, İstanbul, 2009, s.418.

yayınlanmıştır. Sosyalist literatürün zenginleştiği, çeşitlendiği ve ürettiği bir yayın olmuştur. Sol basının çeşitlenmesi; işçilerin örgütlenmesine, geniş çaplı gösteriler meydana getirmesine yol açmıştır. Sol basın işçiler, emekçiler açısından önemli bir mecra teşkil etmiştir.¹¹

2.Osmanlı'da matbaa, basının doğuşu ve sol basın

Osmanlı Devleti'nde ilk matbaa 1493 senesinde kurulmuştur. Musevilerin kurmuş olduğu matbaa kısa sürede ülkedeki diğer etnik unsurlar tarafından da benimsemiştir. 1567'de Ermeniler, 1672'de Rumlar basım –yayın yayın faaliyetlerinde matbaayı kullanmışlardır. II. Beyazıt döneminde İstanbul'da matbaa Museviler tarafından kullanılmış, fakat kısa süre sonra padişah tarafından yasaklanmıştır. Osmanlı Devleti'nde basım- yayın randımanlı olarak III. Ahmet dönemine kadar kullanılamamıştır. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 1727 Matbaa-ı Amire'nin açılmasıyla ilk Türk matbaası yayın hayatına başlamıştır. Matbaada dini kitapların basımı yasaklandığından 1729 yılında "Vankulu" adlı bir sözlük basılmıştır. Dini kitapların basılmasıyla ilgili yasak III. Selim döneminde ortadan kalmış ve 1803 senesinde Risale-i Birgivi basılmıştır.¹²

Matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte matbaada gazetelerin basımı da gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nde ilk gazete Fransız Elçiliği tarafından 1795'te çıkarılan Bulletin Des Nouvelles'dir. Ertesi yıl Osmanlı Devleti'nde yaşayan Fransızlara ihtilal hakkında bilgi vermek için La Gazette Française de Constantinople yayınlanmıştır. 24 Mart 1821 İzmir'de Le Spectateur Oriental gazetesi yayın hayatına başlamıştır. Bu gazetelerin ülkedeki mevcudiyeti Osmanlı Devleti'nde gazete çıkarma fikrini meydana getirmiştir. Islahat meclislerinde gündeme getirilen gazete çıkarma fikri II. Mahmut tarafından benimsenmiştir. Osmanlı matbaasında basılan ve devletin de ilk resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi 1831'de yayın hayatına başlamıştır. Takvim-i Vekayi

¹¹Ateş Uslu, "Avrupa'da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840)", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.9, S.1, 2014, s.20.

¹² Tuba Özhazinedar, a.g.e.,s.173

gazetesi ilk başta haftalık olarak yayınlanmış, daha sonra on beş günde bir, sonra da ayda bir çıkarılmıştır.¹³

Tanzimat'ın ilanından sonra Osmanlı basını da çeşitlenmeye başlamıştır. Devletin ilk yarı resmi gazetesi olan Ceride-i Havadis gazetesi 1840 senesinde yayın hayatına başlamıştır. Basın tarihinin ilk özel gazetesi Tercüman-ı Ahval ise 1860'ta Ağâh Efendi ve Şinasi tarafından çıkartılmıştır. Tercüman-ı Ahval ile kitle haberciliği doğmuştur.¹⁴ Hükümet baskıları sonucu yayın hayatına son veren Tercüman-ı Ahval yerini Tasvir-i Efkâr'a bırakmıştır. Tasvir-i Efkâr ile muhalif gazetecilik anlayışı doğmuştur. Basının iktidara karşı muhalif tutumu hükümeti endişelendirmiş ve tedbir almaya sevk etmiştir. Hükümetin her türlü baskısına rağmen basın toplumda kendini ispatlamış ve her türlü fikriyattan yayın yapmaya devam etmiştir.¹⁵

I. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle Kanun-ı Esasi yürürlüğe girmiştir. Kanun-ı Esasi'nin 12. Maddesi ile basının sınırları çizilmiştir. Basının ancak kanuni sınırlar dâhilinde serbest olabileceği hükmü¹⁶ getirilmiştir. II. Abdülhamit iktidarı boyunca basın üzerinde baskı uygulanmıştır. Muhalif gazeteleri, mizah ve karikatür dergilerini yasaklanmıştır. Meydana gelen baskı ve sansür nedeniyle II. Abdülhamit'e muhalif olan kitle yurtdışına kaçmış ve faaliyetlerini orada sürmüştür. Muhalifler yurt dışında çıkardıkları gazetelerle kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır. Hürriyet, Muhbir, Mizan, Şuray-ı Ümmet ve Osmanlı gibi gazeteler Yeni Osmanlılar hareketinin sözcüsü olmuşlardır. 1895'te Ahmet Rıza Bey tarafından çıkarılan Meşveret, II. Abdülhamit rejimine karşı en çetin mücadeleyi vermiştir. İTC'nin yayın organı vazifesini de üstlenen gazete II. Abdülhamit'in tahtan indirilmesinde de önemli bir rol oynamıştır.¹⁷

¹³Salim Alan," Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye," *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3, 2019, s.47.

¹⁴ Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, Ankara, 2003, s. 20.

¹⁵Tuba Özhazinedar, "Serbesti Gazetesinin Osmanlı Basın Hayatında Yeri ve Önemi," *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 2023, Sayı: 2, 2023, s.140.

¹⁶ Matbuat, kanun dairesinde serbesttir.

¹⁷ Cevdet Kudret, *Abdülhamit Devrinde Sansür*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1977, s. 6.

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesiyle basın kanununu sınırları da değişmiş, Kanun-i Esasi'nin 12. Maddesi , "Basın hiçbir vechile kable't-tab teftiş ve muayeneye tâbi tutulamaz," şeklinde değiştirilmiştir. II. Meşrutiyet'in getirmiş olduğu özgürlük ortamıyla her türlü fikriyatta yayın yapan gazete ortaya çıkmıştır. Politik bir güç haline gelen gazeteler ülkede siyasal fikir akımlarının gelişmesini sağlamıştır.¹⁸

Türkiye tarihinde sol yayıncılık II. Meşrutiyetin ilanından sonra ortaya çıkmıştır. Avrupa yaşanan işçi olayları zaman zaman Osmanlı Basını'nda yer etse Meşrutiyet öncesi tam anlamıyla sol yayıncılık yapılmamıştır. Gave sol anlamda ilk yayın yapan Osmanlı gazetesi olmuştur. Gazete, İzmir'deki Boykotaj Cemiyetinin yayını olarak basılmış, haftalık olarak 5 sayı yayınlamıştır. Liberal-sosyalist bir gazetedir. Gazetede ilk kez işçilerin çalışma koşullarından, yaşadıkları zorluklardan bahsedilmiştir.¹⁹ 2'ci sol yayın ise 1325'te [1909'da] Selanik'te yayınlanan Amele adlı bir dergidir. Selanik İşçi Federasyonunun yayın organı olan Amele, haftalık olarak 4 dilde yayınlanmıştır. 1328'e [1914'e] kadar yayın yapmıştır. 1910'da yayın hayatına başlayan İştirak "Osmanlı Sosyalist Fırkası"nın yayın organı olmuştur. Hüseyin Hilmi tarafından çıkarılmış, haftalık olarak yayımlanmıştır.²⁰

3. İştirak Gazetesi

İştirak Gazetesi, Hüseyin Hilmi²¹ tarafından 13 Şubat 1326'ta [1910'da] çıkarılmıştır. Gazete, cumartesi günleri haftalık olarak yayımlanmıştır.

¹⁸Nevin Ünal Özkorkut, "Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 51, 2002, s. 78.

¹⁹Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2003, s.94.

²⁰Hatice Durgun, *II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Görülen Sosyalist Faaliyetler (1908-1914)*, *Türk Yurdu Dergisi*, C.101, S. 293, 2012, s. 5

²¹Hüseyin Hilmi Bey; 1885'te İzmir doğmuştur. Sosyalist Fırkanın kurucusudur. Ülke tarihin örgütlü sosyalistidir. Sosyalist düşünceyi halk kitlelerine duyurmak, işçinin yaşadığı sorunları yetkililere duyurmak, temel hak ve hürriyetleri dile getirebilmek için Türk Basın – Yayın tarihin ilk sosyalist yayınlarını çıkarmıştır.

Gazetenin yazarları Baha Tevfik²², Hamdi Suphi, A. Refik, Abdullah Hayri, Ferruh Niyazi ve Ahmet Nebil'dir. İştirak Gazetesi aynı zamanda Osmanlı Sosyalist Fırkasının da yayın organıdır. Türkiye tarihinin ilk sosyalist nitelikli gazetesidir. Gazetede, sosyalizm vurgusu sıklıkla yapılmıştır. Gazete, sosyalizmin tanıtılmasını kendisine misyon edilmiştir. Bu sebeple işçi hareketlerine, işçi grevlerine, öğrenci olaylarına sıkça değinmiştir. Bu konuların yanı sıra temel hak ve hürriyetlerin korunmasına, köylülerin sorunlarına yurttan ve dünyandan haberlere, tramvay şirketinin usulsüzlüklerine de yer vermiştir.²³

Yayına başladığı ilk dönemde İştirak 17 sayı çıkarabilmiştir. İştirak gazetesi ilk kez 13 Haziran 1326'da tadil edilmiştir. 17'nci sayısında Ahmet Samim Bey'in cinayetine yer verdiği için İttihatçılar tarafından halkı tahrik etmekle suçlanmış ve İdare-i Örfiye Kararnamesi ile yayını durdurulmuştur. Kapalı kaldığı süre boyunca İştirak yayın hayatına İnsaniyet, Sosyalist ve Medeniyet adlarını taşıyan gazeteler ile devam etmiştir. İnsaniyet Gazetesi 5 Ağustos 1326'da yayın hayatına başlamıştır. Gazete, iki haftada bir yayınlanmış ve daha çok siyasi nitelikte yayın yapmıştır. İştirak'in 18 Ağustos 1326'da yayın hayatına dönmesiyle İnsaniyet yayını durdurulmuştur.²⁴ Yeniden yayın hayatına dönen İştirak'in özgürlüğü uzun süreli olmamıştır. İştirak 19'cu sayısında Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurulduğunu duyurmuş ve 20'ci sayısında Fırka'nın

Baskılarla ve sürgünlerle geçen bir ömür yaşamış, 16 Kasım 1922'de de öldürülmüştür.

²²Baha Tevfik Bey; 1884'te İzmir'de doğmuştur. Mekteb-i Mülkiyye mezunudur. Ülke tarihinin ilk materyalist yazarıdır. 1913'te ilk felsefe dergisi olan Felsefe Mecmuası'nı çıkarmıştır. Burada materyalizmi savunan yazılar yazmış ve eleştirilerin odağına oturmuştur. Toplumun yerleşmiş, gelenek ve göreneklerini reddetmiştir. "Ona göre insanlık en son anarşizme varacak ve orada ferdiyet bütün istiklâlini kazanacaktır." 15 Mayıs 1914'te geçirmiş olduğu apandisit yüzünden vefat etmiştir.

²³Yusuf, Tekin, "Türkiye'de İlk Sosyalist Hareket İştirak Çevresinin Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.54, S.4, 2002, s. 177.

²⁴Tarık Zafer Tunaya, "Türkiye'de Siyasi Partiler", Cilt 1, *İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918*, İletim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 262

(ATAD)

tüzüğünü ve beyannamesini yayınlamıştır. Bunun üzerine yeniden Divan-ı Harb-i Örfi tarafından kapatılmıştır.²⁵

İştirak'in kapatılmasından sonra 11 Teşrinisani 1326'da [24 Kasım 1910] Sosyalist gazetesi yayın hayatına başlamıştır. Gazete haftalık olarak Perşembe günleri yayınlanmıştır. Sosyalist Gazetesi de İdare-i Örfiye Kararnamesi ile kapatılınca 1 Kanun-ı evvel 1326'da [14 Aralık 1910] Medeniyet gazetesi yayın hayatına başlamıştır. 4 sayı yayınlayabilen Medeniyet gazetesi Proudhon ile ilgili yaptığı haber nedeniyle Divan-ı Örfi Kararnamesi ile kapatılmıştır. İştirak yayına hayatına 27 Temmuz 1328'de [9 Ağustos 1912] dönebilmiştir. Dergi formatından gazete formatına geçen İştirak muhalif gazetecilik anlayışını benimsemiştir.²⁶ İştirak'in İTC²⁷'e olan sert muhalefetine dolayı 9 Ekim 1328'de [22 Ekim 1912] yeniden kapatılmış, İştirakçi Hilmi Bey tutuklanmış ve 1918'e kadar sürgün edilmiştir. 26 Şubat 1919'da İştirak gazetesi yeniden yayınlanmaya başlamıştır. Hüseyin Hilmi Bey'in 15 Kasım 1922'de öldürülmesinde sonra gazete yayın hayatına tamamen son vermiştir.²⁸

3. Gazete Haberlerinin Derlenmesindeki Kriterler

Osmanlı gazeteleri toplumsal hayatta cereyan eden olaylarla ilgili halka bilgi verme amacıyla yayın yapmıştır. Osmanlı basını meydana gelen güncel olayları gazeteler aracılığıyla halka duyurarak halkı bilgilendirmek, eğitmek ve yönlendirmek istemiştir. Dönemde yayın yapan her gazete siyasal yaşamın şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bir kitle iletişim aracı olan gazete propaganda ve kamuoyu oluşturmada muazzam bir etki meydana getirmiştir. Osmanlı'nın sol basını olan İştirak, İnsaniyet, Medeniyet ve Sosyalist gazetelerinin tanıtıldığı bu makalede yer alan haberler de dönemde kamuoyu oluşmasına neden olan olaylardan seçilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte ülkenin her tarafında meydana gelen işçi hareketleri ve grevleri Osmanlı

²⁵Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925)*, BDS Yayınları, İstanbul, 2000, s.32.

²⁶Münir Süleyman Çapanoğlu, *Türkiye'de Sosyalist Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1964, s. 90

²⁷İttihat ve Terakki Cemiyeti

²⁸Foti Benlisoy ve Y. Doğan Çetinkaya, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 8, Sol İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.180

Devletini sosyo-ekonomik olarak derinden sarsmıştır. İşçi eylemleriyle sarsılan Osmanlı Devleti bir takım yasal düzenlemeleri yürürlüğe koymuştur. Devletin, maden, sanayi, demiryolu, liman ve tramvay işletmeleri yabancı sermayedarlara kâr garantisi karşılığında devredilmiştir. Bu durum işçilerle hükümeti karşı karşıya getirmiştir. Döneminden basınında işçiler en çok İştirak gazetesinde yer alabilmiştir. İştirak, İnsaniyet, Medeniyet ve Sosyalist gazetelerinin her sayısında işçilerin sorunları, grevleri ve temel hakları dile getirilmiştir. Dönemin en önemli sorunlarından birisi olan ve bir türlü çözüm bulunamayan işçilere dair haberler bu yüzden makalede sıklıkla yer almıştır. Haberler seçilirken kronolojik sıra takip edilmiştir. Gazetenin yayınlanan her sayısının ilk sayfasında yer alan ve dönemin gündemi oluşturan haberler seçilmiştir. Böylece gazetenin gündemle ilgili siyasal durumu değerlendirilmiştir.

Makalede yer alan diğer haberler de toplum hayatını derinden etkileyen yasal düzenlemelerden seçilmiştir. Basın ve Matbuat Kanunu, Bütçe Kanunu, Aff-ı Umum-i Kanunu, Duyun-u Umumiye Kararnamesi, gibi hak gasplarına sebep olan uygulamalar karşısında gazetenin olaylara bakış açısı değerlendirilmiş, olaylar gazetenin gözünden anlaşılmaya çalışılmıştır. Osmanlı ekonomisinin yaratmış olduğu sorunlar ve bu sorunların halka yansması, halkın sosyo-ekonomik sorunlarına karşın damatlara maaş verilmesi, belediye hizmetlerinin yetersizliği, artan suç oranları karşısında istenen idam talepleri dönemin önemli toplumsal sorunları olmuştur. Bu sorunları gazetenin ele alışı bu haberlerin seçilmesinde etken olmuştur. Seçilen bu haberlerle hem olaylar hakkında bilgi verilmiş hem de olaydan etkilenenler anlatılmıştır. İTC'nin uygulamalarından duyulan şikâyetler ve bu şikâyetler karşısında nasıl bir yönetim modelinin uygulanması gerektiği gazetede sıklıkla ele alınmıştır. Gazete halkın sorunlarına bir çözüm olarak sosyalizmi görmüştür. Sosyalizmin geniş bir yelpazede tanıtılması için çaba sarf etmiştir. 1912 yılından sonraki sayılarında tamamen sosyalizm üzerine yayınlar yapmış, "sosyalizm efkârını" halka öğretmek ve benimsetmek amacını taşımıştır.

İştirak'in sosyalizm propagandası yapması, sosyalizmi savunması ve yaymaya çalışması, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı vazifesini üstlenmesi İTC'yi ve İştirak'i karşı karşıya getirmiştir. Siyasal mücadele alanında muhalif bir çizgide yer alan İştirak sıklıkla kapatılmıştır. Her kapatılışında farklı isimde bir dergi ile yayın hayatına devam etmiştir. İştirak'in kapatılmasına neden olan

(ATAD)

haberler de makalede kronolojik sıra ile yer almıştır. Seçilen haberlerle Osmanlı sosyalistlerinin bireysel görüşleri tespit edilmeye çalışılmış, Osmanlı sosyalistlerinin yayın organlarına yönelik olarak uygulanan baskıların nedenleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Seçilen haberlerle sosyalist fikirleri benimseyen İştirak gazetesinin yayın ilkeleri, amacı, çizgisi, toplumsal olaylara bakışı, sıkıyönetim mahkemelerine karşı vermiş olduğu mücadelesi anlatılmaya çalışılmıştır.

4. İştirak Gazetesinde Yer Alan Haberler

İştirak Gazetesi yayın hayatına “*Meslek*” adlı haber ile başlamıştır. “*Milletim nevi beşerdir, vatanım ruy- zemin*” ile sözleri ile vatani herhangi bir topografya ile sınırlandırmadığını, milletleri insanlıkların oluşturduğunu ifade etmiştir. Böylece hayata bakışını ortaya koymuştur. Haberde istibdat döneminin meydana getirdiği yıkımdan bahsedilerek, II Meşrutiyet’in ilanı ile devletin yeninden canlanacağına söylemiştir. Gazete haberi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Temmuz inkılâbından sonra memleketimizde istibdad-ı siyasi mahvoldu, yeni bir devre açıldı, tarih-i beşeriyete kanla, zulüm ile bir mersiye-i lanet yazan devir- i mezalim ademe karıştı. Yalnız yadigârını dimağ-ı nas’ın derin noktalarında bir iz bir leke bıraktı işte o kadar... Hayır, o kadar değil? İstibdad-ı siyasi Türkiye’yi baştanbaşa tahrip etmiş, hayatı maddiye-yi mahvettiği kadar faaliyet-i fikriyeyi muattal bir hale koymuş; hasta adamın aza-ı müdriki ve mümeyyizini gubar-ı cehl ve vehim ile örtmüştür. Bugün iki şeye fevkalade ihtiyacımız vardır ki: Hasta adam için bunlar iksir-i sıhhat olacak. Tahrip edilmiş kuvvesini tenmiye edecek onu kavi ve faal kardeşleri gibi yaşatacak sahne-i cemiyette ona bir mevki-i bülent ve muhteşem hazırlayacaktır”²⁹.

Osmanlı işçi kitesinin artmasıyla ekonomik ve sınıfsal tabanlı grev, iş yavaşlatma, protesto gibi eylemler mevcudiyet kazanmıştır. Ücretlerin azlığı ya da ödenmemesi uzun çalışma saatleri, işverenin işçiye uyguladığı tahakküm işçileri greve sevk etmiştir. İşçiler başlangıçta sendikaya bağlı olmadan ve

²⁹“*Meslek*”, *İştirak Gazetesi*, 13 Şubat 1325, N.1, Y.1, s. 1

spontane grevler gerçekleşmiştir.³⁰ Grevler, yapı, maden, taşıma ve dokuma endüstrilerinde sıklıkla görülmüştür. Dokuma sektörlerinde meydana gelen ağır çalışma koşulları tepkilere neden olmuş, hak talep eden kadın işçiler kimi zaman grev, kimi zaman iş yavaşlatma, kimi zaman da makine kırma eylemleri gerçekleştirmiştir.³¹ Bursa İpek Dokuma Fabrikasında çalışan emekçi kadınlar yaşadıkları zorlukları İştirak gazetesine gönderdikleri mektupla anlatmışlardır. İşçinin sesi olan İştirak, aşağıdaki mektubu gazetesinde yayınlamıştır:

“Hayat ve Hakikat

Hükümetimizin nazar-ı dikkatine

Feryat ve figanımıza kulak veriniz

Ey müntesibîn matbuat!

Bursa harir destigahlarında işleyen amele kızlardan:

Biz zavallı sefil talihsiz bedbaht kızlar! Biz beşerin nazar-ı dikkatinden külliyen cüdadır ki sefaletе düşmüş bedbahtlarız. Cemiyetin aza-yı tabiyesinden olduğumuz halde herkes bizden nefret eder. Hiç kimse bize inzar ı merhametini atfa tenezzül eylemez. Kurun-u kadime cebbarenin ayadı zulmanesinde inleyen esirlerin hayatına sefaletine gıptakeş olacak derecede bir hali ducret-u melale duçar olmuşuz. Acaba beşeriyetin hassasiyet ve kabiliyeti tesireyesi bizim daire i sefaletimize yaklaşmak istemiyor mu? Acaba sefaletin ilgasını arzu eden beşeriyet i mütefekkiye i vahd bizim hal-i pürmelalimizi görmüyor mu? Say ve gayret denilen kanunu cihan bizi latf-ı mükâfatına mazhar etmiyor daima eziyet daima felaket ducret ve sefalet işte bizim hal-i revz meramımız. Hassas insanlar cemiyet-i hazıranın refah ve saadetini idare eden zümre-i mütefekkirin amele kızlarını feryad-ı umumiyesi karşısında niçin bu derece ebkem

³⁰Kadir Yıldırım, “Balkan Savaşları'nın Osmanlı'da İşçi Hareketleri Üzerindeki Etkileri,” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.XII, S. 2, 2012, s.216.

³¹Taner Aslan, “II. Meşrutiyet Dönemi İşçi Hareketleri ve Bu Hareketlerin Meydana Getirdiği Sorunlar Üzerine Bir Deneme,” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 25, 2009, s. 35.

kalıyor? Acaba onların guşe-i hakikiyatta mı uyuşmuş? Acaba onlarda mahkûmiyetimize karşı handekar olmak mı istiyorlar?"³²

1909'da İspanya ile Fas arasında meydana gelen savaşta İspanya'nın önde gelen sosyalistleri, anarşistleri ve cumhuriyetçileri savaşa hayır kampanyası başlatmıştır. Bu çağrı İspanya'da büyük bir yankı uyandırarak işçi eylemlerine dönüşmüştür. İşçilerin hâkimiyet kurmayı başardıkları şehirlerde cumhuriyet ilan etmişlerdir. Ülkeyi uzun süren meşgul eden eylemler Maura³³ Hükümeti'nin yönetime el koymasıyla sonuçlanmıştır. Eylemlerde elebaşı olduğu düşünülen Ferrer³⁴ kurşuna dizilerek idam edilmiştir.³⁵

Ferrer'in idamı dünya kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır. Çok sayıda düşünür, yazar ve günlük gazeteler olayla ilgili düşüncelerini ifade etmiştir. Yurtdışı haberleri ile de okuyucularını bilgilendiren İştirak gazetesi konuyu A. Rıfkı'nın makalesi ile duyurmuştur. "Ferrer İçin" adlı gazete haberinde Ferrer'in idam edilmesi şu şekilde kınanmıştır:

"Asırlardan beri sürüklene gelen taassup ve tahakküm ruhbanîyenin bir heykeli natık ve zi hayatı denilmeye şayan olan İspanya hükümeti zahiri ve kof meşrutîyetin batini ve cizvit entrikalarıyla yine (hak ve adil) bir darbe vurarak insaniyet âleminde namına nefretler okutturdu. (T-o-u-r-k-e Ma-d-a)'nın o zalim-i ekberin işkence ve gazabından, zulüm ve cehlinden mahlût olarak teşkil ettiği engizisyonu tekrar ihya ederek muhabbet-i insaniyet, hadim-i hürriyet bir dehanın fenaya karışmasına sebep oldu. Fas'a karşı açılan cidal-i honinin gayr-ı meşru olduğunu iddia ederek umumi tatil-i eşgal ve heyecanlı bir nümâyîş yapan

³² "Hayat ve Hakikat Hükümetimizin Nazar-ı Dikkatine," *İştirak Gazetesi*, 20 Şubat 1325, N.2, Y.1, s.5

³³ Antonio Maura: Muhafazakâr Partinin lideridir.

³⁴ Ferrer; 14 Ocak 1859 İspanya'da dünyaya gelmiştir. Anarşist bir eğitimcidir. Dinin ve siyasi iktidarın tahakkümünden kurtulmak gerektiğini sıklıkla dile getirmiştir. Liberal temele dayanan okulları eğitime açmış, özgürlükçü bir müfredatı uygulamaya koymuştur. İdamından sonra Ferrer'in öğretileri, uluslararası bir Ferrer hareketi meydana getirmiştir.

³⁵ Arda Odabaşı, "Ferrer Olayı'nın Osmanlı'da Yankıları ve Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun Mitingi," *Toplumsal Tarih Dergisi*, S.319, 2020, s. 6

Barselona ahalisini tahrik ve teşvik töhmetiyle (Ferer)'i itham etti. Kavanin-i adaletten gafil bir mahkeme-i zalime o insaniyet muhibbini idama mahkûm eyledi."³⁶

II. Meşrutiyet'in İlanı ile birlikte ilk bütçe kanunu düzenlenmiştir. 1909 ve 1910 yılında düzenlenen bütçe uygulamasıyla gelir ve giderlerin tamamı devlet bütçesi içerisinde gösterilmeye başlanmıştır. Vatandaşların gelir veya gideri doğrultusunda düzenleme yapılmıştır. Böylece daha adil bir vergilendirme sağlanmıştır. Özellikle tarım ve hayvancıkla uğraşan kesim üzerinden yapılan düzenleme ile ağır vergiler altında zorlukla yaşayan köylülerin yaşamlarında bir rahatlama sağlanmıştır.³⁷ İştirak gazetesi de "*Fukarayı Ahalimize Müjde*" başlıklı haberle yapılan kanuni düzenlemeyi okurlarıyla şu şekilde paylaşmıştır:

“Evvelki gün Meclis-i Mebusan'da müzakere edilen emlak vergisi kanunu hakikaten nazar-ı dikkati celbe şayandı. Milletvekillerimizin zavallı köylüleri muhafaza hususunda hükümet ile hem fikir olacakları umur-ı bedihiyedir. Bu esas itibariyle dün Maliye Nazırını Cavit Beyefendi tarafından kanun-ı mezkûr dâhilinde verilen izahından anlaşıldığı üzre şimdiye kadar ağır vergilerin bi lazım a'bâ'nın bar-ı takabbülü altında inleyen efrad-ı millet bilhassa çiftçilerimiz fakr-ü zaruretten halas bulacaklardır.”³⁸

Osmanlı Devleti'nin önemli gelir kaynaklarının kontrolünü sağlamak için 1881'de Duyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştur. Kurumun kontrolü dâhilinde olan gelir kaynaklarından birisi de tütündür. 1884'te tütünden daha iyi gelir elde etmek için merkezi Berlin'de olan Reji şirketi kurulmuştur. Şirketin kurulmasıyla tütün tarımının kontrolü şirkete devredilmiştir. Tütünün tamamen şirkete devredilmesiyle birlikte şirket kaçakçılığı önlemek için koruculuk sistemini kurmuştur. Böylece tütün üretimini şirket kendi tekeline

³⁶ A.Rıfki, "Ferer İçin", *İştirak Gazetesi*, 13 Mart 1326, N.5, Y.1 s.3.

³⁷ Cengiz Toraman, "Âdem Ruhan Sönmez, Aysun Toraman, Osmanlı Devlet Bütçelerinin Analizi: 1909-1918 Bütçeleri Üzerine Bir Analiz", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.23, 2022, s.6.

³⁸ "Fukarayı Ahalimize Müjde," *İştirak Gazetesi*, 6 Mart 1326, N. 4, Y.1, s. 9-10.

almış ve Osmanlı çiftçisini mağdur etmiştir.³⁹ Bu sebeple İştirak gazetesi “*Bir Şirketin Yirmi Altı Senelik Hayatı Reji Mukavelenamesini Tecdit Etmeli*” başlıklı haberi yapmıştır. Gazete haberinde usulsüz uygulamaları olan şirketin denetlenmesinin gerekliliğinden şu şekilde bahsetmiştir:

Reji mukavelenamesini tecdit etmeli.

“Reji şirketinin teessüs ve teşekkülünden beri imtidat eden rub’-ı asr-ı müddet zarfında geçirmiş olduğu safahat-ı muhtelifisini ve mamulâtının hudud-ı asliyesini nazar-ı dikkate aldığımız takdirde kendimizi pek müşevveş levhalara karşı buluruz.“Hakikaten; Reji hazine-i maliyeye menafi-i külliye te’min etmek mahiyetini ha’iz olan tütünü taht-ı inhisarına almak suretiyle o mühim mahsulden pek fena bir surette istifade ettiği gibi, iki tarikle sınıf-ı müstahsılı soydu mahvetti. Evvela; erbab-ı ziraat ve rençper sanayii hemen felaketin en müthişlerine hedef kıldı. Saniyen ahaliyi fahiş fiyatla tütünü satın almaya icbar etmek suretiyle kendisine menafi-i külliye temin eyledi. Bugün rejinin 26 senelik mevcudiyeti sayesinde memleketimizde tütün ziraatı hemen zevale ermiş mahvolmuş diyebiliriz. İhracat-ı ticareti de yok, bunun yerine ecnebi sermayedardan müteşekkil bir şirket kaimdir ki Türkiye ahalisinin sinin-i adid zarfında müthiş işkence ve eziyetler ile kazanmış olduğu sa’y ve gayretinin semeresini emerek semizlenmiştir”.⁴⁰

19. yüzyılda Osmanlı ekonomisi tamamen dışa bağımlı hale gelmiş, devletin sosyal-iktisadi hayatında haksız kazanç sağlayan kesimler ortaya çıkmıştır. Devlet ekonomisinde meydana gelen açıktan faydalanan, ekonomi piyasasına hâkim olmaya başlayan ve muhtekir adı verilen bankerler doğmuştur. Muhtekirler, temel gıdaları ucuza toplayıp bunları fahiş fiyatla tüketicilere satmıştır. Diğer taraftan tarımla uğraşan kesimi kendisine borçlandırmış ve hayli yüksek bir faizle borcunu tahsil etmiştir. Piyasalara hâkim olan muhtekirler halkın şikâyetlerine rağmen ne denetlenmişler ne de, cezai işleme

³⁹Kenan Demir, “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basınında Tütün Tarımı ve Reji Şirketi,” *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.22, S.41, 2019, s.421.

⁴⁰ Bedik, “Bir şirketin Yirmi Altı Senelik Hayatı,” *İştirak Gazetesi*, 20 Mart 1326, N.6, S.1, s.6.

tabii tutulmuşlardır. Bu durum halkın tepkilere neden olmuştur.⁴¹ İştirak gazetesinde yer alan “*Muhtekirler Hakkında*” başlıklı haberde muhtekirlerin uygulamalarını şu şekilde anlatılmıştır.

“Medar-ı maişetlerini münhasıran ziraattan istihlal eden Erzurum Vilayeti ahali-yi ziraaiyesinin bazı muhtekirler ile murabahacıların yüzde dokuzdan ziyade faiz ile istikrazda bulunmaları ihtiyaçlarını tecdit etmekte olduğundan ve bu babda tertib-i mücazata medar olacak bir madde-i kanuniye bulunmadığından bahisle bu mahzur-ı muzırın def'i için kavanin-i cezaiye-ye maye-ül tatbik bazı mevadin idhal ve ilavesi dâhiliye nezaretinden makam-ı aid'ine işar kılınmıştır.”⁴²

Suç, bir toplumdaki hukuki kurumlar tarafından ceza veya güvenlik tedbirinin yaptırımına bağlanmış fiilidir. Suçlara yönelik olarak uygulanan en ağır yaptırım ölüm cezasıdır. Yaşam hakkının tüm kutsallığına karşın idam cezası tarih boyunca uygulanmıştır. Bu yüzden en çok tartışılan cezai yaptırım olmuştur. İdam cezasının caydırıcılığı üzerinde yapılan tartışmalar toplumların gelişimi ve ilerlemesi ile paralellik göstermiştir.⁴³ Hakkı Baha “*Teessüratım Harb Taraftarlarına*” başlıklı haberinde idam talep edenlere duyduğu öfkeyi şu şekilde ifade etmiştir:

“Kurun-ı kadimenin ahmal-i zulmet ve cehli altında inleyerek ezilen asr-ı hazıra, “asr-ı medeni” tesmiye eden bazen müdahen ve riyakâr, bazen miskin ve müteselli, mağrur ve hodkâm kalemlerden yazamayan düşünemeyen ve bu âdem-i tefhim ve tefehhümde mazur addedilen ezhan-ı sefileye kadar, sakıt bir silsile-yi nefret ve merhamet ile bütün bu aldatan ve aldanan beşeriyete teessürlerini haykırmak isterim. Siz siyasi simalar! Kalemlerimizin ucunda titreyen bir katre-i siyah ile koca bir memleketi kırmızıya boyarken vicdanınız, ifa-yı vazife etmekten mütevellit bir hiss-i itminan ile elbette müsterihtir değil mi? Mahvolan

⁴¹Muharrem Öztel, “Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Kolay Para Kazanmanın Yolu: İhtikâr/Vurgunculuk”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, S.5, C. 2, 2019, s.365.

⁴² “Muhtekirler Hakkında,” *İştirak Gazetesi*, 27 Mart 1326, N.7, Y.1, s.8.

⁴³Emin Hüseyinoğlu, Asiye Nurşen Dağ, “Ölüm Cezası Hakkında Güncel Bir Değerlendirme,” *Akademik Düşünce Dergisi*, S.5, 2022, s.49.

aileler, yetim ve sefil kalan çocuklar, yıkılan evler, tahkir olunan hürmetler, feryatlar figanlar vaveylalar. Sizin sağır vicdanınıza bi zemzeme-i tazim, bir neşideyi şükran gibi akseder değil mi?"⁴⁴

İştirak gazetesinde yurt dışında meydana gelen işçi eylemleri de sıklıkla yer almıştır. Gazetede yer alan "*Almanya'da Fevkalade Nümayişler Say ve Gayretin Muzafferiyeti Hâkimiyet-i Millet*" başlıklı haberde Almanya'da düzenlenen işçi direnişi anlatılmıştır:

"Pazar günü imparator Wilhem'in memleketinde büyük bir hareket ordusu var idi. Bütün memlekette fevkalade bir halet-i ruhiye hükümferma olup sokaklardan, büyük caddelerden yüzlerce amele bir sükûnet-i garibe ile geçip semti maksuda doğru gidiyorlar idi. Bunlar nereye gidiyorlar. Maksatları nedir? Onlar, haksızlığa, mezalim ve itisafata, sermayedarlığın icra etmekte olduğu seyyi'at-ı denaetkaraneye karşı mübarezeye gidiyorlar. Onlar, hükümetin tevlit ve icat etmiş olduğu garip, menfur yalanı yüzüne vurmaya gidiyorlar. Daha başka ulvi maksatları var. "Ahali vekilliği" unvan-ı mukaddesi su-istimal eden menfaatperestlere karşı ahalinin hukukunu müdafaa edecekler. İka edilen içtima, cinayetlerin fail ve mürtekiblerini kahr ve tenkil etmek maksad-ı hamiyetperveranesiyle semt-i maksuda doğru müteveccihdirler. Nihayet kendi namlarına olarak meydana çıkan vekillerin suret-i intihaplarında hürriyet-i kamileye nail olmaları için sahne-i mücadelede koşuyorlar."⁴⁵

İşçi birliğinin ve gücünün bayramı olan 1 Mayıs İştirak gazetesinde "*Sosyalistlerin Bir Mayıs Bayramı*" başlıklı haberle kutlanmıştır. 1 Mayıs'ın dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan tüm sosyalistlerle, sosyal demokratlarla ve hürriyetperverlerle kutlandığından bahsedilerek emekçilerle birlik olunması gerektiği şu şekilde ifade edilmiştir:

"Yarın Efrenci Mayısın biridir. Fenni sosyalizmin, sosyal demokrat mebdelerin esvât-ı ahranesi tanin-i endaz olduğu her memlekette olan

⁴⁴ Hakkı Baha, "Teessüratım Harb Taraftarlarına," *İştirak Gazetesi*, 3 Nisan 1326, N.8, Y.8, s.1.

⁴⁵ Fuad, "Almanya'da Fevkalâde Nümayişler Say ve Gayretin Muzafferiyeti Hâkimiyeti Millet," *İştirak Gazetesi*, 10 Nisan 1326, N.9, Y.1, s.3-4.

sa'y ve gayretin kulaklarında "Ey bütün memalikin efrad-ı mesaiyesi, bugün ittifak ve ittihat ediniz"! Sedaları ihtizaz eder. Her tarafta bütün teşkilat-ı sanayiye erbabı, bütün sosyal demokrat fırkaları ferd-i vahid gibi meydan-ı intibah kadem- nihade olup milyonlardan müteşekkil orduları üzerinde kırmızı bayrakların lâyuad ve layühsa kolları temevvüc namı zuhur olur. O bayraklarda yaşasın bir mayıs, beyne'l milel sosyal demokrat cümlesi nakşedilmiştir".⁴⁶

Bütçe dengesinin sağlanmasına çalışıldığı bir dönemde hanedanlık damatlarına maaş verilmesi kararı İştirak gazetesi tarafından tepkiyle karşılanmıştır. "Kuvve-i Teşriye Kararından Rücu Ediyor Damatlara Maaş" başlıklı haberde halkın cebinden damatlara maaş verilmesi şiddetle eleştirilmiş, böyle bir uygulamanın dünyanın hiçbir yerinde olmadığı söylenilmiştir. Damatlar emekli olmak istiyorlarsa her vatandaş gibi çalışarak hak etmek zorunda oldukları savunulmuştur.

"Öteden beri memleketimiz garabetin merkez-i yegânesi olmuştur. Bunu herkes söyler ve söylemeyenler de tasdik eder. Geçen hafta Kuvve-i teşriye yani Meclis-i Mebusan damatlara tahsil edilen maaşların kat' edilmesine karar vermişti. Aradan bir hafta mürur etti ve garip bir halet-i ruhiye neticesi olarak şimdi de kararın fesh-i cihette gidilerek damatlara maaş tahsis etmek için mebuslarımız ekseriyet-i ârâ' ile karar veriyorlar. Yani hakk-ı teşrilerini ıskat etmek gibi bir harekette bulunuyorlar. Soralım: Hangi memleket de bu gibi mesail ile iştilgal edilir."⁴⁷

İştirak gazetesi hakların ve imtiyazların herkes için aynı olması gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir. Gazete, insanların eşitliğe uymak ve eşitsizliği kaldırmak gibi istemlerinin olmadığını, insanların bu konuda çaba sarf etmediklerini üzümlere ifade etmiştir. Gazetenin yazarlarından Jan Renar "Demokratsın" başlıklı haberinde toplumu oluşturan tüm unsurların adalet karşında eşit olmasını, aynı haklara sahip olunmasını istemiştir. Toplumsal

⁴⁶"Sosyalistlerin 1 Mayıs Bayramı," *İştirak Gazetesi*, 18 Nisan 1326, N.9, Y.1, s. 7-9.

⁴⁷"Kuvve-i Teşriye Kararından Rücu Ediyor Damatlara Maaş" *İştirak Gazetesi*, 24 Nisan 1326, N.11, Y1 s 1.

kalkınmanın ancak eşitlikle gerçekleşeceğine inanmış ve duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

“Hakikatte insanların müsavata riayet etmedikleri bi-ıştibahtır. Fakat beşeriyetini ilanihaye hakk-ı hududunda müsavatsızlığın ilgasına mani olamaz. Fakir ve zengin, sermayedar ve amelenin, markizin kalbiyle adi ve safderun bir köylünün kalbinin aynı kabahat için aynı suretle tecrim edilmesini, izdivaç, veraset ve hidmet-i askeriyede aynı kavait ve kavanine tabii tutulmalarını arzu edersek umur-ı içtimaiyenin herkese mütesaviyen teşmil edildiğini pekâlâ bilir ve keyfiyet-i teşmilin bütün tabakat-ı beşeriyede tevassu etmesini talep edersek herhangi bir vatan evladının hakk-ı kelama, ita-yı reye malik olmasını, hülasa-ı kelim herkesin hukuk-ı mütesaviye-yi içtimaiyeyi haiz olduğu kaidelerini kabul edersen değil mi? Fakat niçin müsavat-ı iktisadiyeden istikrah ediyorsun?”⁴⁸

Sanayileşmenin 19. yüzyılda gelişmesiyle birlikte Osmanlı işçilerinin sayısı da artış göstermiştir. Mevcut işçi sayısının artmasıyla işçi grevleri ve işçi örgütlenmeleri meydana gelmiştir. Giderek örgütlü grevler gerçekleştiren Osmanlı işçileri rehavetten kurtulmağa, emek haklarını daha dirayetli savunmaya başlamıştır. Hulusi Bey'in, İştirak gazetesinde yer alan “*Harekâtı İntibahiye Terzi Amelesinin Tatil-i Eşgali*” başlıklı haberinde işçilerin grevleri şu şekilde anlatılmıştır:

“Amelemiz yavaş yavaş derin bir uyku ve rehavetten uyanmaya başladı. Her tarafta bazicüzi harekât-ı intibahiye yüz gösteriyor. Demek bizde dahi hukuk-ı say'iyeyi muhafaza etmek azm-i katiiyesi varsa da bazı mevani-i müşkilenin haylületinden naşi âdem-i muhafazadamuzdar kalıyoruz. Mevani-i mezkurenin başlıca sebebi fakr ü zarurettir.”⁴⁹

Dersaadet Tramvay Şirketi İstanbul'un kent içi ulaşım hizmetlerini sağlamak için 1871'de kurulmuştur. Bu hizmet vagonların ön kısmına birden fazla atın tramvaylara bağlanmayla sağlanmıştır. Atlı tramvayları işletilme imtiyazı kırk

⁴⁸ Jan Renar, “Demokratsın,” *İştirak Gazetesi*, 24 Nisan 1326, N.11, Y1, s. 2.

⁴⁹Hulusi, “*Harekâtı İntibahiye Terzi Amelesinin Tatil-i Eşgali*,” *İştirak Gazetesi*, 1 Mayıs 1326, N.12, Y1 s. 6-7.

yıl süre ile Dersaadet Tramvay Şirketi'ne (D.T.Ş.) verilmiştir.⁵⁰ Bu süre zarfında tramvay şirketinin taahhütlerini yerine getirmemiş, işçilere ve atlara eziyet etmiştir. Bu durum şikâyetlere neden olmuştur. Konu “*Tramvay Amelesinin Tatil-i Eşgali*” başlıklı haberde şu şekilde ifade edilmiştir.

Geçende tramvay şirketinin bir anonim şirketi olmayıp zavallı, ameleyi memurların hukukunu mahvedici ve nitaksız bargirleri telef etmek için teşekkül etmiş olan bir şirket-i zalimedir, demiştik. Dersaadet Tramvay Şirketi artık haddini aşırđı. Böyle bir şirket hangi memlekette var? Avrupa'nın en küçük karyelerine varıncaya kadar artık kurûn-u vustâya mahsus olan bu gibi arabalara çöp doldururlar”.⁵¹

Osmanlı Devleti'nde “Tahaffuzhane” adı verilen karantina merkezi ilk kez 1831'de kurulmuştur. İstanbul'a Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirilen hayvanlar Sahra-yı Cedit'te bulunan karantina merkezine getirilmiştir. Bu merkezde hasta ve nekahet döneminde bulunan hayvanlar için odalar hazırlanmıştır. Bulaşıcı bir hastalığa maruz kalan hayvanlar kuluçka döneminde kimse ile temas etmemesi için belli bir süre gözetim altında tutulmuştur. Bu işlemine karantina altına alma denilmiştir. Böylece bulaşıcı hastalık riski en aza indirilmiştir.⁵²

Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar devam eden bu uygulama Orman Nezareti'nin almış olduğu bir karar ile kaldırılmıştır. Gazete olaya duyduğu tepkiyi “*Orman Nezareti İlan-ı İflas mı Ediyor?*” başlıklı haberde şu şekilde ifade etmiştir.

“Muhafaza-i sıhhat-i umumiye havaya, suya, me'kulâta bağlı olduğu malumdur. Anadolu'ya gerek şimendiferle gerek karadan gelen koyun, sığır, bargir, köpek hayvanattan hasta olanlar sahrayı cedit tahafuzhanesini götürülür. Tedavi ve ameliyat icra edilir. İyileşen işleşir işleşmeyen itlaf edilip gömülür. Bu tahaffuzhane on beş sene tutulmak

⁵⁰Melek Çolak, “XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Trafik ve Tramvay,” *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.5, 2012, s. 76.

⁵¹Mihran Şaban Pandeli, “Tramvay Amelesinin Tatil-i Eşgali”, *İştirak Gazetesi*, 8 Mayıs 1326, N.13, Y.1, s.8.

⁵²Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700/1850)*, Çev. Serap Yılmaz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997, s.1.

şartıyla yaptırılır ve beşer senede kontrata rapt edileceği takarrür eder. Geçen sene temmuzunda ikinci kontrat biter. “Bugün orman nezareti tahaffuzhane kaldırır.”⁵³

Hak kavramı ve hukukun esasları İştirak gazetesinin sıklıkla ele aldığı konular arasında yer almıştır. Gazetede, ülkede hak gasp etmenin çok eski bir geçmişi olduğundan bahsedilmiştir. İnsan varlık kazanmak için ya ezmiş ya da ezdirmiştir. “Gadr Muamelelerinden” başlıklı haberde, devletin geri kalmasında halkın hâlâ hak ve hukukunun bilince olmadığından şu şekilde bahsedilmiştir.

“Bir haber aldık. Bunun doğruluğunda şüphe yok. Bundan başka pek zalimane bir harekât, şayan-ı kesr bir cüret olduğunda da şüphe yok. Zaten bu Türkiye'nin eski felsefesidir. Hakk-ı kavanin demek şürurundur. Ya ezmeli ya, ezilmeli! Bu böyle. Bilmeyiz ki kurun u vustada mı yaşıyoruz. Hala mı vahşet, hala mı uykudayız? Artık uyanalım. Dev adımlarla ilerleyen Avrupa'ya bakın; sonra bir de şarka bakın. Biz niçin böyle kalıyoruz? Çünkü adalet yok, çünkü hak yok, çünkü şarkta kuvvet ve binaenaleyh zülüm hüküm sürüyor. En celi hikmet: Ezmeyen ezilir.”⁵⁴

Ahmet Samim Bey⁵⁵ Sada-yı Millet Gazetesi başmuharrir olup, liberal politik yayınlar kaleme almıştır. Haberinde etnik unsurların temel hak ve hürriyetlerini dile getirmiş, eşitliği, adaleti savunmuş ve hükümetin uygulamalarını sıklıkla eleştirmiştir. İttihatçılar tarafında sürekli tehdit edilen

⁵³“Orman Nezareti İlan-ı İflas Mı Ediyor,” *İştirak Gazetesi*, 15 Mayıs 1326, N.14, Y.1, s.6-7.

⁵⁴ “Gadr Muamelelerinden,” *İştirak Gazetesi*, 29 Mayıs 1326, N16, Y.1, s.4.

⁵⁵Ahmet Samim Bey; 1884'te Prizren'de doğmuştur. Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) ve Robert Koleji'nde eğitimini tamamlamıştır. Daha sonra Prens Sabahattin'in kadrosunda yer almıştır. Liberal fikirler doğrultusunda yazılar kaleme almıştır. İlkın Abrar fırkasının çıkardığı Osmanlı gazetesinde yazarlık yapmış, daha sonra Hilal gazetesini çıkarmıştır. Bir süre sonra Sada-yı Millet gazetesinde başyazarlık ve sorumlu müdürlük görevini üstlenmiştir. Devrin en cesur gazetecilerin birisi olmuştur. Sada-yı Millet gazetesinde yazmış yazılar nedeniyle hedef halin gelmiş ve tehdit mektupları almaya başlamıştır. 9 Haziran 1910'da sokak ortasında öldürülmüştür.

Ahmet Samim Bey siyasi bir cinayete kurban gitmiştir.⁵⁶ Ahmet Samim Bey 17 Mayıs 1326'da [9 Haziran 1910'da] karakola oldukça yakın bir mesafede silahla vurularak öldürülmüştür. Ahmet Samim Bey'in kimliği belirlenemeyen bir şahıs tarafından Eminönü'ne doğru giderken sokak ortasında öldürülmesi Hasan Fehmi'nin suikastından sonra toplumda yeni bir infial yaratmıştır. Yeni bir faili meçhul cinayetin meydana gelmesi ve cinayetin tam olarak aydınlatılamaması cinayetin İttihatçılar tarafından işlendiği kanısını doğurmuştur.⁵⁷

İştirak gazetesinde yer alan "*Cinayet-i Fecia*" isimli haberde Ahmet Samim'in Cuma gecesi öldürülmesi anlatılmıştır. Olayın karakola iki adım mesafede olması manidar bulunarak zabitanın katili bir an önce bulması istenilmiştir. Haber şu şekilde anlatılmıştır:

"Sada-yı millet ser-muharriri Ahmet Samim Bey Cuma gecesi bir dest-i hain ve hafi tarafından katl olunmuştur. Refikimizi taziyet ederiz. Ahmet Samim Bey zeki ve müstaid simalarımızdan biri idi. Vaka-ı cina'ie karakoldan iki adım uzakta vuku bulmuş olduğu halde katilin derdest edilememesi zabita için ne kadar şeyn ve mucib-i teessüf olduğu gayr-i kabil-i inkârdır. İlk kurşun ta dimağa isabet etmesi katilin maharetine delalet ediyor. Zabıtamız her halde katili bulmalıdır."⁵⁸

Ahmet Samim ile ilgili yapılan haberler hükümeti oldukça tedirgin etmiş ve basın üzerinde denetim mekanizması kurmuştur. Dönemin pek çok gazetesi Ahmet Samim cinayeti ile ilgili haber yapamamıştır. Basın hürriyeti ve siyasi özgürlükler konusunda duyarlı olan İştirak gazetesi Ahmet Samim Bey'in ölümüyle ilgili özel haber yapmıştır. İştirak gazetesi, 17'ci sayısında Ahmet Samim'e özel sayı çıkarmıştır. Bu sayısında Ahmet Samim'in kısa yaşamını, vasiyetini, cenazesinin alınışını ve jandarmanın cenaze alayına olan müdahalesini anlatmıştır. Bunun üzerine İştirak gazetesi 31 Mayıs 1326'da[3

⁵⁶Tuba Öz hazinedar, "Osmanlı'nın Düşünce Suçluları Ahmet Samim Bey Örneği," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.12, S.62, 2019, s.407.

⁵⁷ Mehmet T. Hastaş, *II Meşrutiyet'te Muhallif Bir Gazeteci*, İstanbul: İletişim, 2012, s. 74

⁵⁸"*Cinayet-i Fecia*" *İştirak Gazetesi*, 29 Mayıs 1326, s. 1.

Haziran 1910] Divan-ı Harb-i Örfi tarafından kapatılmış, Hüseyin Hilmi Bey de tutuklanmıştır.⁵⁹

“Merhum Ahmet Samim

Hayatında yalnız hürriyet, hürriyet-i hakikiyeden başka hiçbir şey düşünmeyen ve bu ma'sûka-i fikriyesine vasıl için kurşunları ölümleri istihkar eyleyen sevgili Ahmet Samim'in intiha-yı ömür feciyi namuslu vatanperver simalar üzerinde bir zell-u müebbedan memat çekerek ye'sler, elemeler te'yîd ve tenbit etti. Bu muhterem güzel sevgili genci hilkatın bu müstesna cephe-i dehasını en bi ar en deni bir kursunla toprak haline tebdilden utanmayan çekinmeyen katil, vahşi hayvanata bile bir hicap-ı kindar verebilecek bu canavar insana semanın lanetlerini bütün kahr ve gazabını davetten sonra Ahmet Samim'in nasıl altın bir kalp nurani bir sima yalnız kurşunla sükut edebilecek ahenin bi perva bir lisan bir kalem olduğunu söyleyelim”⁶⁰

İştirak gazetesi, 19 Ağustos 1326 [1 Eylül 1910] senesinde yeniden yayın hayatına başlamıştır. Daha önce Cumartesi günleri yayınlanan ve 16 sayfa basılan gazete bundan sonra Perşembe günleri yayınlanmış ve sayfa sayısı azaltılarak 8'e düşürülmüştür. Gazete, yine Hüseyin Hilmi Bey tarafından çıkarılmakla birlikte yazar kadrosunda değişikliğe gidilmiştir. Gazetenin yeni yayın döneminde Namık Bey yer almıştır.⁶¹ 18. sayısında yer alan Karın-i Kirama” başlıklı haberde ile okurlara seslenilmiştir. Haberde kapatılmasıyla ilgili yaşanan süreç anlatılmış, İdare-i Örfiye Heyetinin haklarında adaletten yana bir karar verileceğine inandıkları ifade edilmiştir.

“Mesleği doğruluktan, bu vatan ve millete hidmetten ve bu emniyet-i halisanenin istihsalı için ölmekten bile çekinmeyen bu fedakâr-ı vatanın ahiren hapsedilmesi, gazetesinin ta'til olunması gibi giriftar edildiği

⁵⁹Haydar Temür, “Kendi Yayınları Çerçevesinde Osmanlı Sosyalist Fırkası Çevresinin Fikirleri,” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.60, 2017, s.241

⁶⁰Merhum Ahmet Samim, *İştirak Gazetesi*, 31 Mayıs 1326, N.17, Y.1, s 4.

⁶¹H.Temür, a.g.m., s.241

ahval-i elime, eminim ki bilcümle hak-perestten ve ashab-ı vicdanı dilhun etmiştir. Fakat sizi temin ederim ki, ben bundan katiyen müteessir olmadım. Çünkü vicdanın beni muazzeb etmiyor. Bilakis bahsettiği huzur o darbe-i nagehaninin tevlit etmesi tabii olan teellümat-ı maddiyesini telafi ediyordu. Bu maahaza icra-yı adalete memur Divanı-ı Harb-i Örfi heyetini teşkil eden zevat-ı kiramın hak ve hakikatten, adaletten başka bir şey tanımadıklarına emin idim. Bu emniyet benim en büyük kuvvet'ül zıhrîm idi. Filhakika bunda zerre kadar yanılmamışım".⁶²

"Dâhiliye Nezareti'ne Açık Mektup Nazır Bey" başlıklı haberde kaymakam atamasında yapılan usulsüzlük anlatılmaktadır. Trablusgarp'ın Nalut kazasına Refet Bey isimli bir şahsın atandığı fakat ilgili şahsın görev yerine gitmeyip kaymakam olmaya haiz bir vasfa sahip olmadığı halde kaymakam olarak atanması eleştirilmiştir.

"Trablusgarp'ta Nalunt kazası kaim-makamına Refet Bey namında biri tayin edilmiştir. Bu zat kimdir bilir misiniz? Bir doktor evet, sadece bir doktordur. Birkaç sene evvel terfiyen vekil-i ağalık rütbesiyle altıncı orduya tayin olunur. Ve bilahare vazifesi başına giderken Mısır' a firar eder ve nihayet herkes gibi o da gelir. Bir Osmanlı olmak sıfatıyla size sorarım ki bu zata negibi bir sebeble kaim-makamlık veriyorsunuz. Ayrıca bu gibi haller indinizde Memduh sayılıyorsa bizim indimizde mefruttur."⁶³

İştirak gazetesi Avrupa'da meydana gelen olayları da yakından takip etmiştir. Özellikle temel hak ve hürriyetlere yapılan hak gasplarını okurlarına duyurmuştur. "İtalya'da Zulüm" başlıklı haberde İtalya'nın Bari şehrinde gösteri yürüyüşü yapan eylemcilere polisin sert müdahalesi şu şekilde anlatılmıştır:

"İtalya'nın Bari şehrinde hakk-ı meşrualarının talebi üzerine hükümetin kahır ve zulmüne uğrayıp dört kişi maktul ve kırk iki kişinin mecruhiyetine sebebiyet veren hükümeti insaniyet namına protesto ile

⁶²"Karin-i Kirama" *İştirak Gazetesi*, 19 Ağustos 1326, N.18,Y.1 s.1.

⁶³Namık, "Dâhiliye Nezaretine Açık Mektup Nazır Bey", *İştirak Gazetesi*, 19 Ağustos 1326, N.18,Y.1 s.2.

beraber orada bulunan sosyalist kardeşlerimize Türkiye'deki bulunan sosyalistler namına beyan-ı taziyet eyler ve muvaffakiyetlerini temenni eyleriz⁶⁴

Osmanlı Sosyalist Fırkası 2 Eylül 1326 [15 Eylül 1910] senesinde Hüseyin Hilmi Bey tarafından kurulmuştur. Türkiye tarihinin ilk sosyalist partisi teşekkül etmiştir. Parti siyasal anlamda bir faaliyet gösterememiş, Osmanlı Meclisi'nde temsil edilememiştir. Osmanlı Sosyalist Fırkası; siyasi parti olmaktan çok bir aydınlar topluluğu gibi faaliyet göstermiş, işçi eylemlerini desteklemek, işçinin temel haklarının korunmasını sağlamak için çaba sarf etmiştir. Partinin uluslararası örgütü de Dr. Refik Nevzat Bey tarafından Paris'te kurulmuştur. Marksizm'e dayanan bir parti programı hazırlanmış, faaliyetlerini basın yoluyla duyurmak için Beşeriyet⁶⁵ gazetesini çıkarılmıştır.⁶⁶ Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurulma amacı, tanımı ve faaliyetleri İştirak gazetesinin 19. Sayısında anlatılmıştır:

Osmanlı Sosyalist Fırkası

“Maksad-ı tesisi gerek dâhili ve gerek harici bilumum amelenin yekdiğeriyle münasebatta bulunmasını temin ve avamın mevki-i siyasi ve içtimaiyesini ıslah suretiyle bilcümle sermayedaran cem'iyatını bir cemiyet-i umumiye ve meşterekeye tahvil eylemek ve merkez-i umumisi şimdilik Nur-u Osmaniye'de Hürriyet Matbaası denmekle maruf daire-i mahsusada olmak üzere bu kere Osmanlı Sosyalist Fırkası namıyla bir cemiyet teşkil edildiği ve keyfiyetin hükümete ihbarıyla mukabilinde cemiyetler kanunun altıncı maddesini muvafık olduğuna ve hükümetin tasdik-i resmine iktiran eylediğine dair tasdikname ahz

⁶⁴İtalya'da Zulüm, *İştirak Gazetesi*, 19 Ağustos 1326, N.18, S.1, s. 2.

⁶⁵Beşeriyet gazetesi: “Osmanlı Sosyalist Fırkasının yayın organıdır. Gazete 15 Eylül 1911'de yayın hayatına başlamıştır. 15 günde bir Cumartesi günleri, Paris'te yayınlanmıştır. 6 sayı yayınlanabilen gazete 6 Haziran 1911'de yayın hayatına son vermiştir. Gazete'de Osmanlı Hükümetinin Balkan Savaşı politikaları eleştirilmiş, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali kınanmış, İTC tenkit edilmiştir.

⁶⁶Akif Çarkçı, “İlk Osmanlı Sosyalistlerinden Dr. Refik Nevzat ve Siyasi Faaliyetleri,” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.22, S.44, 2022, s.235

edilmiştir. Cemiyetin program beyannamesi gelecek nüshada aynen derç olunacaktır.”⁶⁷

Gazetenin 2 Eylül 1326'da [15 Eylül 1910] çıkan 20'ci sayısında sosyalizm ve Sosyalist Fırka'nın faaliyetleri tanıtılmış ve “*Osmanlı Sosyalist Fırkası Beyannamesi ve Programı*” yayınlanmıştır. Sosyalizm siyasal ve iktisadi kurtuluş için esas görülmüştür. Bunun üzerine gazete İttihatçıların baskısına maruz bırakılmıştır. Bir süre sonra artan baskılar neticesinde gazete İdare-i Örfiye Kararnamesi ile kapatılmıştır. Sosyalist Fırkanın parti programı şu şekildedir:

“Osmanlı Sosyalist Fırkası Beyannamesidir

Ağniyanın servetinin kırkta biri fıkaranın hakkıdır.

Ferman-ı ilâhi

Ben-i Adem azayı yekdiyerinden

Sadi

İnsanlar şimdiki gibi muhtelif ve mütezzad fikirlerde yekdiğerinden pek farklı tabiatlarda yaratılmamışlardır. Daima yanlış anlaşılan ve suistimal oluna oluna hal-i hazırdaki şekl-i zarure-i mütebaini tevlit eden ve İngiliz müellifi büyük Hobbe'nin fikrince maatteessüf doğru olmadığı halde rücu-u mahal olan içtimaiyat-ı hazıra-i beşeriye o kadar berbat, o kadar münfesihtir ki hayatı şu küre üzerinde geçecek üç buçuk günümüzü kabil-i tahammül bir hale koymak için çok tedabir ihtasına ihtiyacımız kati mübrem ihtiyacımız vardır. Mutlaka sonradan icat edilen hak gibi, hürriyet gibi vazife gibi “sosyalizm” denilen ve beşeriyeti mümkün olduğu kadar saadete refahiyete isal yollarını düşünen meslekte o tedabir-i lazımeden biridir ki, maksat iyi yaşamak için icap eden tedabiri bir şekl-i muayyen ve mukavele sokmak ve içtimaiyat-ı hazraya bir şekl-i saadetevre ifrağ etmektir.”⁶⁸

İştirak yayın hayatına 3'cü kez yayın hayatına 7 Haziran 1328 [20 Haziran 1912] senesinde dönebilmiştir. Gazetenin imtiyazı sahibi Hüseyin Hilmi, sorumlu

⁶⁷“Osmanlı Sosyalist Fırkası,” *İştirak Gazetesi*, 26 Ağustos 1326, N.19, S.1, s.1.

⁶⁸“Osmanlı Sosyalist Fırkası Beyannamesidir,” *İştirak Gazetesi*, 2 Eylül 1326, N.20, Y.1, s.1.

müdürü Salih Sırrı'dır. On beş günde bir Perşembe günleri 16 sayfa olarak yayınlanmıştır. Sosyalist bir gazetesi olduğunu belirtmiştir. "İştirak'in Güzel Bir Maksadı" başlıklı haberiyle 3'cü dönemine başlamıştır. Haberde sosyalizmi tüm halk kitlelerine tanıtmak, anlatmak ve halkın mutluluğunu tesis etmek amaçlanmıştır.

"Osmanlı Sosyalist Kütüphanesi namı altında sosyalizm efkârına ait bir külliyyat vücuda getirmek niyetindeyiz. Amelenin hayatına, cemiyet-i beşeriyenin saadet-i atiyesine esas olabilecek kavaid ve nazariyat-ı içtimaiyyeyi bu kütüphane ile karilerimize göstermek anlatmak istiyoruz. Sosyalizm rehber-i amele namındaki ilk risale intişar etmiştir."⁶⁹

Arif Hikmet Bey'in "Servet ve Sermaye-i Hazıranın Suret-i Teşkili ve Sosyalizm Fikri" başlıklı haberinde bir takım ayrıcalıklara sahip nüfuzlu kimselerin vergilerden muaf olduğu emeğiyle çalışan kesimin de her türlü vergiye tabii olması eleştirilmiştir. Bu haksızlığın ancak sosyalizmle ortadan kalkabileceği iddia edilmiştir.

"Garpta yakın vakitlere kadar devam iden (feodalite) usul-u sakimenin zadegana bahşettiği imtiyaret, istisnaiyet mevkilerini fevkalade tersin ve takavvi etmiş. Onların gasp, sirket, şekavet, suretlerinde tecelli eden her türlü efal ve emel-i meş'ûmâneleri muhık ve meşru tanınmış idi. Bütün Avrupa'nın istibdat ve keyfi idare altında inlediği devrelerde bile zadegan ve burjuva enam sınıf-ı mütefelliye bulduklarından muttasıl tezyîd itmekte, mesudane ve müreffehane yaşamakta e ashab-ı say ise fa'aliyyet-i mütemudiye ve mesai mütevaliyelerine rağmen meksûbat-ı senevilerinden her türlü tekalif-i devleti edâ iderek iradlarının bir kısm-ı mühimmenin bel'u mas ittirmektedir. İşte tecyir ve tahakküm neticesi olarak erba-ı ziraat mesaiyenin hem emval ve emlaki hem de sermaye ve gelirleri mütemudiyen gasp ve sirket olunmakta ve buna mukabil sınıf-ı mütefelliye büyük servetlere cesm-i iradlara vaz' -ı yed itmekteydi."⁷⁰

⁶⁹ "İştirak'in Güzel Bir Maksadı," *İştirak Gazetesi*, 7 Haziran 1328, N.1-20, Y.2, s.1.

⁷⁰ Arif Hikmet, "Servet ve Sermaye-i Hazıranın Suret-i Teşekkülü" *İştirak Gazetesi*, 21 Haziran 1328, N.2-20, Y.2, s.1.

İbnü'l Hak'ın "Mefkûrelerim-1" başlıklı haberinde, sosyalizmin insanların bazıları tarafından araştırmadan kötülenmesini bazılarınnsa bilgi sahibi oldukları halde menfaatleri gereği sosyalizmi kötülermeleri eleştirilmiştir.

"Mefkûrelerim-1

Mesmuae i'tikâd-ı bast idenler olduğu gibi menfaatleri iktiza olarak hakikati tahrif edenler de pek çoktur. Bir sosyalizm meselesi var. Zirai, sınaî, edebi, felsefi, siyasi muhitlerde içtimat-ı umumiyede, gazetelerde, hemen her yerde bu meselenin inkişafatına tesadüf ediliyor. Mahiyet-i hakikiyesi her ne olursa olsun şüphesiz tetkike şayandır".⁷¹

1913'te gerçekleşen askeri darbenin ardından Osmanlı Sosyalist Fırkası için zorlu bir süreç başlamıştır. Babıâli Baskını'ndan sonra Mahmut Şevket Paşa öldürülmüş, ardından Hüseyin Hilmi Bey Anadolu'ya sürülmüş, 1918'e kadar hapiste kalmıştır. Bu durum hem partinin hem de sosyalist yayınların faaliyetlerini uzunca bir süre durdurmuştur.⁷²

5. İnsaniyet Gazetesi

31 Mayıs 1326'ta [13 Haziran 1910'da] İştirak gazetesi Ahmet Samim'in cinayeti ile ilgili yapmış olduğu haberden dolayı İdare-i Örfiye Kararnamesiyle kapatılmıştır. Bu süre zarfında İnsaniyet gazetesi 5 Ağustos 1326 [18 Ağustos 1910'da] senesinde İştirak gazetesinin yerine yayın hayatına başlamıştır. İmtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü İbn'ül Tahir İsmail Faik Bey'dir. "*Sosyalizm efkârına hadim insaniyetperver*", adı ile haftalık yayın yapmıştır. Siyasi içerikli bir gazetedir. 8 sayfadan ibarettir. 2. sayısında Sıkıyönetim Mahkemesinin İştirak'in yeniden yayımlanmasına izin vermesiyle yayın hayatına son vermiştir. Fakat sıkıyönetim kararıyla hem İştirak hem de Sosyalist gazeteleri yeniden kapatılınca 3'cü kez yayın hayatına başlamıştır.⁷³

5.1 İnsaniyet Gazetesinde Yer Alan Haberler

⁷¹ İbnü'l Hak, "Mefkûrelerim-1, *İştirak Gazetesi*, 5 Temmuz 1328, N.3-20, Y.2, s.1

⁷² H.Görgün, a.g.e.s. 383.

⁷³ Selçuk Gürsoy, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s.423

İnsaniyet gazetesi ilk sayısını “*Meslek*” başlıklı haber ile yapmıştır. Gazete okurlarına seslenerek misyonundan bahsetmiştir. Gazete; emek ve emekçinin yanında olduğunu söylemiş, ezilen ve gasp edilenlerin haklarını muhafaza etmek için yayın yaptıklarını okurlarıyla paylaşmıştır.

“Kari! Karieler!

Mesleğimiz pek sarıh, pek vazıh hatta isminizden anlaşılabilir, İnsaniyet,.. Bu gazete; insaniyeti, insaniyetin sınıf-ı makhuresini, alnının teriyle, kavlinin sarf ettiği kuvvey-i adeliyesiyle, elinin emeğiyle yaşayan işçileri, ameleyi, rençberleri himaye etmek, ezilen haklarını gasp edilen meşru ve muhik-i hukuki müdafaa eylemek için çıkarılıyor. Bu gazete; istibdadın, tahakkümün, zulmün, diktatörlüğün, ameleyi ezenlerin, hukuk-ı beşeriyeyi ayaklar altına alanların hainlerin alçakların düşmanıdır.”⁷⁴

Osman Zeki Bey'in “*İnsaniyet*” başlıklı haberinde Osmanlı Devleti'nin artık meşrutiyetle yönetildiğinden bahsedilmiş, meşrutiyet ile idare olunan memleketlerde fikir hürriyetinin mevcudiyeti anlatılmıştır. Bu sebeple hürriyete dair fikirlerin her tarafta ve her mahalde ortaya çıkacağı okurlara şu şekilde anlatılmıştır.

“Bugün bu millet-i necibiye-i Osmaniye’de sahib-i meşrutiyet hükümet-i idadiyedir. Her hükümet-i meşrutada yani hâkimiyet-i milliye esasi ile idare olunan her millette birçok efkâr mevcuttur. İşte bu fikirler mahsul-i meşrutiyet olarak her taraf ve cihetten tezahür edecek ve bu suretle insaniyet rencide kalıp beşeri meyus bırakacak hiçbir hale meydan vermemek istenilecektir.”⁷⁵

Divan-ı örfi tarafından İştirak gazetesine verilen kapatılma süresi vaktinden sona ermiştir. Bunun üzerine İnsaniyet gazetesi sorumluluğunun olduğunu ve kapanacağını okurlarına şu şekilde duyurmuştur:

Karilerimize

⁷⁴“Mesalik, Kariler, Karineler,” *İnsaniyet Gazetesi*, 5 Ağustos, 1326, N.1-13, Y.1, s.1.

⁷⁵Ebabilikzade Osman zeki, “İnsaniyet,” *İnsaniyet Gazetesi*, 5 Ağustos 1326, N.1-13, Y.1, s.2-3.

“İnsaniyet”imizin ilk nüshasında yazdığımız vechile gazetemizi Divan-ı Harbçe tatil edilen (İştirak) gazetesi yerine çıkarılıyorduk. Hâlbuki ahiren Divan-ı Harb-ı örfice verilen vaatte munderiç karar üzerine (İştirak) gazetesi önümüzdeki haftadan itibaren neşr olacağından biz icabında yine çıkmak üzere şimdilik bil ihtiyar tatil-i neşriyat ediyoruz”.⁷⁶

İnsaniyet gazetesi “İştirak Gazetesi Müdüriyetine” yazdığı yazısında sıkıyönetim kararıyla kapatılan gazetenin yeniden yayınlanmasına izin verildiğini okurlarıyla şu şekilde paylaşmıştır:

“Mukaddema Divan-ı Örfi kararıyla tatil edilmiş olan gazetemizin müdded-i tatil-i ceza-yı kâfi görülerek devamı intişarına müsaade itasına ekseriyetle karar verildiği Divan-ı Harb-i Örfiyeden sadır olup Harbiye Nezaret-i Celilesi'nin tezkiresiyle irsal kılınan mazbata işar olunmakla bir mucib-i karar gazetenizin devam-ı intişarına müsaade olunduğu beyan olunur. 5 Ağustos 1326⁷⁷

“Kabahat Bizde mi, Hükümette mi?” başlıklı haberde kayıkcı amelesinin içinde bulunduğu zor şartlar anlatılmıştır. Hükümetin devlete ait şirketleri özelleştirmesi eleştirilmiştir. Ülkedeki mevcut şirketlerin yabancı sermayeye devri ile işçiler hak gasplarına uğramıştır. Gazete hükümetin ne yapmaya çalıştığını sormuştur:

“Memleketimizin öteden beri garipliğin yegânesi ve sefaletin menşe'i olduğu bütün Osmanlılarca malumdur. Bu sefer yine hükümetimiz gariban birisini kayıkcı amelesine karşı tatbik etmek istediğini millet-i Osmaniyyeye arz etmeğe kendimize bir vazife addederiz. Hükümet ne istiyor? Şirketler yapsın hepsi ecnebilerin eline geçsin ama vazifesi midir ki yüzlerce amele açlıktan ölmüş zira o amelelerin kısm-ı azamı Anadolu'nun en hücre köşelerinden payitaht-ı mukaddesimize gelen bedbahtlardır. Onlar, beş gurusu kazanıp orada bulunan ailelerine göndermek için burada gece gündüz üstü başı fersude, ayakları

⁷⁶ “İştirak Gazetesi Müdüriyetine”, *İnsaniyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1326, N.2, Y.1, s. 4.

⁷⁷ “İştirak Gazetesi Müdüriyetine”, *İnsaniyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1326, N.2, Y.1, s. 4.

pabuçsuz çalışmakta bulunuyorlar. Zira bunların ekseriyesinin veledleri bugün ordularda hizmet-i askeriye ile mükelleftir.”⁷⁸

İnsaniyet gazetesi İştirak gazetesi yayın hayatına geri dönünce “*icabında yeniden çıkmak üzere*” diyerek yayını durdurmuştur. Bu süre içerisinde hem İştirak hem de Sosyalist gazetesi İdare-i Örfiye Kararnamesiyle kapatılınca İnsaniyet gazetesi 3'cü kez yayınlanmıştır. 25 Teşrin-i sani 1326'da [8 Aralık 1910] yayın hayatına geri dönen İnsaniyet gazetesinin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü İsmail Faik Bey olmuştur. Gazete sürekli kapatılmalarından dolayı hükümetten genel af çıkarmasını ve sıkıyönetim uygulamalarına bir son vermesini talep etmiştir.⁷⁹

24 Temmuz 1908'de II. Abdülhamit Dönemi'nde neyf edilen, hapislerde, zindanlarda eziyet gören siyasi suçlulara genel af düzenlemesi yapılmıştır. Yapılan kanuni düzenleme ile ilk etapta Makedonya'daki İttihatçılar dâhil edilmiştir. Halktan gelen talep üzerine affın kapsamı genişletilmiş, 29-30 Temmuz 1909'da Aff-ı Umumi Kanunnamesi düzenlenmiştir. Yeni düzenleme ile siyasi suçlular, adi suçlular, cezasının üçte birini çekenler affedilmiş, daha sonra da bütün suçlular kademe kademe af kapsamına alınmıştır. Fakat uygulama esas dâhilinde yapılmadığından Aff-ı Umumi toplumda beklentileri karşılayamamıştır. Bazı siyasi suçlular Aff-ı Umuminin kapsamı dışında bırakılmış, neyf edilenlerin dönmelerine izin verilmemiş, aftan yararlanıp serbest kalan bazı mahkûmlar yeniden tutuklanmışlardır.⁸⁰

İdare-i Örfiye Osmanlı siyasi hayatında I. Meşrutiyet dönemiyle birlikte uygulanmaya başlanmıştır. Devlet kendisini güvence altına almak için 1876 Kanun-ı Esasisinin 113⁸¹ maddesini göz önünde bulundurarak İdare-i Örfiye

⁷⁸İsmail Faik, “Kabahat Biz De Mi? Hükümette Mi?” *İnsaniyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1326, N.2, Y.1, s.4.

⁷⁹S.Gürsoy, a.g.e., s 163.

⁸⁰Tuba Öz hazinedar, “II. Meşrutiyet Basınında Temel Haklar”, *Basılmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2019, s.549.

⁸¹MADDE 113.- Mülkün bir cihetinde ihtilâl zuhur edeceğini müeyyid asar ve emarat görüldüğü halde hükümeti seniyenin o mahalle mahsus olmak üzere muvakkaten (idare-i örfiye) ilânına hakkı vardır. (İdare-i örfiye) kavanin ve nizamata mülkiyenin muvakkaten tailinden ibaret olup (idare-i örfiye) tahtında

Kararnamesini sıklıkla uygulanmıştır. Anayasa ile tanınmış olan hakların ve hürriyetlerin bir kısmını veya tamamını, geçici olarak kaldırmıştır. Bu uygulama 31 Mart Vakasından sonra düzenli uygulanmış, hükümet kararname ile ülke yönetmiştir.⁸² Keyfi bir yönetim anlayışına dönüşen İdare-i Örfiye tepkilere neden olmuştur.

İnsaniyet gazetesi de "Aff-ı Umumi Meselesi, İdare-i Örfiye" başlıklı haberi ile 3'cü kez okurlarına seslenmiştir. Aff-ı Umumi uygulamasının Hakkı Paşa'nın Sadrazam olduğu dönemden beri yürürlükte olduğu ifade edilmiş; ama tam manasıyla uygulanmadığından bahsedilmiştir. Öte yandan 31 Mart bahane edilerek ilan edilen İdare-i Örfiye Kararnamesinin hala yürürlükte olmasının nedenleri sorulmuştur. Gazete; "toplumun selameti ve milletin geleceği için sıkıyönetiminin kaldırılması, genel affın ilan edilmesinin" şart olduğunu gerekçeleri ile şu şekilde anlatmıştır.

"İdar-i örfiyenin ilgası ve aff-ı umumi ilanı havadisleri ki sahibi adl u ihsan Hakkı Paşa'nın sandâlî sadarete ku'ûd-ı hengâmında dahi revaç bulmuştu. Şu son günlerde yine deverane ve efkâr-ı umumiye hayliden hayliye işgale başladı. Bazı kimseler idare-i örfiye'nin daha birkaç sene devamı lüzumunu ve aff-ı umumi ilanının henüz na-behengâm olduğunu iddia ediyorlar ise da bu meselelerin ve bed-i tefrikten aciz bir sürü etfal curcuna makal olup hâlbuki selamet-i malik ve milleti düşünenler birinin ilgası ne kadar lazımsa diğerinin ondan evvel ilan-lüzumuna da o derece katı'dirler"⁸³

Savaşların yoğun yaşandığı zamanlarda, doğal afetlerde ve yoksulluğun toplum tabanına hızla yayıldığı süreçlerde kolera da aynı hızla yayılma eğilimi

bulunan mahallin sureti idaresi nizamı mahsus ile tâyin olunacaktır. Hükûmetin emniyetini ihlâl ettikleri idarei zabitanın tahkikatı mevsukası üzerine sabit olanların memâliki mahrusai şaheneden ihraç ve teb'id etmek münhasran zatı hazireti padişahinin yedi iktidarındadır.

⁸²Hasan Tahsin Fendoğlu, "Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Kavramı ve Bu Konuda İleri Sürülen Teoriler." *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.5, 1992, s.180.

⁸³"Affı Umumi Meselesi İdare-i örfiye," *İnsaniyet Gazetesi*, 25 Teşrin-i sani 1326, N.3, Y.1, s. 1.

(ATAD)

göstermiştir. Kolera salgını Osmanlı Devleti'nde ilk defa 1822 senesinde görülmüştür. Salgın çok sayıda can kaybına neden olmuştur. 1910'da meydana gelen kolera salgını çok daha etkili hissedilmiştir. Ülkenin pek çok yerinde yaygınlık göstermiş ve sosyal ve ekonomik yapı büyük ölçüde etkilemiştir.⁸⁴

İnsaniyet gazetesi de "Kurtulamayacağız Galiba?" başlıklı haberiyle kolera salgınının devam etmesinden bahsederek belediye hizmetlerinin yetersizliğini anlatmıştır. Haberde; İstanbul sokaklarının pislik içerisinde olmasından, logarların kapatılmamasından, insanların uygunsuz davranışlarından şikâyet edilmiştir.

"Memleketimizde ittihaz edilen veyahut ittihaz edilmeyen tedabir-i sıhhiyeye nazaran koleradan galiba kurtulamayacağız! Sokaklar mülevves, her taraf murdar, umumi helâlâr pis, kavanin-i fenniye dairesinde mibveller olmadığı için sıkışanlar köşe başı, duvar kenarı, ağaç dibini budur deyip salveriyor! Mecralar açık!"⁸⁵

Ülkedeki otorite boşluğundan ortaya çıkan ağalık, eşrafılık sistemi köylülerin tüm şikâyetlerine rağmen ortadan kaldırılamamıştır. Mevcut hükümetin askeri ve mali baskılarına karşın bir de bölgelerde ortaya çıkan eşraf zulmü köylülerin yaşamını çekilmez hale getirmiştir. Köylülerin yaşadığı mali, siyasi, iktisadi ve sosyal baskı defaatle dile getirildiği halde sorunlar çözülememiştir.⁸⁶

Konu ile ilgili "Açık Mektup Sadrazam Paşa'ya" başlıklı haberde Anadolu'daki Süleyman Agazade adlı eşrafın yerli halka uyguladığı baskı, şiddet, gasp ve yağmalamaları anlatılmıştır. Eşraf konu ile ilgili defaatle suç duyurusunda bulunduğu halde ilgili kurumlar hiçbir işlem yapmamıştır. Gazete halkın yaşadığı çaresizliliği dile getirmiştir.

"Meşrutiyetin bahşettiği serbesti kelim ile zatı alilerinizin nazar-ı dikkatine bir vuku-ı dilsuzu arz etmek istiyorum. Anadolu'da taraf taraf eşrafın icra ettikleri mezalimin bir numune-i feciasını da bu defa

⁸⁴Türkmen Törelî, "Osmanlı Devleti'nde 1910 Tarihinde Meydana Gelen Kolera Salgını Hakkında Önemli Bir Kaynak," *Tarih Okulu Dergisi*, C.13, S. XLVI, 2020, s.1376.

⁸⁵Kurtulamayacağız Galiba," *İnsaniyet Gazetesi*, 25 Teşrin-i sani 1326, N.3, Y.1, s.3.

⁸⁶ Niyazi Berkes, *İki Yüz Yıldır Neden Bocalıyoruz*, Yön Yayınları, İstanbul, 1964, s.55.

Finike'den gelen namuslu zevat kemal-i tesirle hikâye ettiler. Her türlü mesuliyeti deruhte ederek hukuk-ı umumiye namıma feryad ediyorum"Finike eşrafından Süleyman Ağazade İdris Ağa, Finike'nin (Bağyaka) nam karyesinde mutavattan üç yaşından yedi yaşına kadar üç yetim ve yetimenin ve bir beli bükük ninenin mutasarrıf buldukları beş dönüm arazi üzerine on beş sene uğraşarak yapabilmiş oldukları bahçe ile bütün servetleri olan bir kulubeyi Finike Nahiye Müdürü Hamdi Efendi de hazır olduğu halde kâmilen cayır cayır yaktırıyor. Caniler gibi mahv ediyorlar da hükümet bu caniyi yakalamıyor ve mağdur zavallılar da hükümete müracaat etmekten korkuyorlar, ihtiraz ediyorlar."⁸⁷

6. Sosyalist Gazetesi

11 Teşrin-i Sani 1326 senesinde [24 Kasım 1910] yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Namık Hasan Bey'dir. Gazete Dersaadet Çağaloğlu Hürriyet Matbaasında basılmıştır. Haftada iki kez Salı ve Perşembe günleri yayınlanmıştır. Osmanlı Sosyalist Fırkası 2 Eylül 1910'da kurulduğu için "*Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın Naşir-i Efkârıdır*" ibaresiyle yayın yapmıştır. Gazete sadece 2 sayı çıkarabilmiştir. İdare-i Örfiye Kararnamesi ile gazete kapatılmış, Namık Hasan Bey de hem iki aylık hapse mahkûm edilmiş hem de ceza-i nakdi ödemiştir.⁸⁸

6.1 Sosyalist Gazetesinde Yer Alan Haberler

Sosyalist gazetesi "*Teşrih-i Meslek*" başlıklı haber ile yayın hayatına başlamıştır. Haberde, Avrupa toplumunda düşünce ve ifade hürriyetinin varlığından bahsedilmiştir. Avrupa'da her türlü fikir ve düşünce serbestçe tartışıldığı için toplumsal refah, medeni bir aydınlık sağlandığı anlatılmıştır.

Teşrih-i Meslek

"Bugün mendi Avrupa'nın müessesat insaniye ve içtimaiye fikriyesine bir nazar amik ve tetkik-i atıf edilecek olur ise orada o diyarı marifette enzar intibah umumiye çarpacak mevzuatı maktule-i beşeriye her

⁸⁷Elmalı Belediye Reiszade Ferruh Niyazi, "Sadrazam Paşa'ya Açık Mektup," *İnsaniyet Gazetesi*, 25 Teşrin-i sani 1326, N.3, Y.1, s. 4.

⁸⁸S.Gürsoy, a.g.e., 464.

hususla tesadüf edilir. Orada mesalik-i muhtelif-i içtimaiyenin her türlü tezahüratı kemal-i serbesti ile mücadalelat ve münakasatı görülür. Bu mesalik arasında beşeriyeti ali alel bir gaye kemali refaha bir nokta nevarı medeniyete isal için mücadelede fikriye faaliyetden bir dakika yüz çevirmeden ölümden bombada asla Havf etmeyen bir fırka-ı münevvere hala sonra biz zümre celileye rehakar vardır ki bunlara daha elyevm: Kolektivist, sosyalist namlarıyla maruf meşhurdurlar.”⁸⁹

Haberin devamında medeniyete dair fikirleri hayata geçirmek için uğraşan bir fırka, bir zümre olduğundan bahsedilmiştir. Bunlar sosyalist, kolektivist olarak bilinen amaçları ortak olan gruplardır. Bu gruplar arasında bir plan dâhilinde hareket eden Sosyalist Fırkasından bahsedilerek fırkanın önemi anlatılmıştır.

“Esasen ve gaye-i emel itibariyle hemen heme aynı noktayı hedef-i ittihaz eden bu fırkalar içinde bu gün en metin ve emin hatvelerle ve muntazam bir programla hareket eden sosyalist fırkası olup bugün umum medeni Avrupa'nın her yerinde azim vir hevesle hüsn kabil görmektedir. İşte gazetelerimizde bizde yalnız sosyalizm efkarının neşri müdafaa olacak her vakit hakkı hukuka karşı mübareze ve mücadele edecek onun yegane mesleği ve mesleğinin tarifi: Milletim nev-i beşerdir, vatanım ruy-ı zemin. mısra-ı meşhurundan ibaret bulunacaktır.. Sosyalist”⁹⁰

“Hükümet ve Şura-yı Millet” başlıklı yer alan haberde ülkenin mevcut sosyo-ekonomik sorunları anlatılmıştır. Haberde köylünün temel haklarının sağlanmadığından bahsedilerek ülkede sadece yönetimin şeklinin değiştiği ancak idarenin hep eski ve yetersiz kaldığını söylemiştir.

“Bir sınıf-ı has ve müstesna var ki mukadderat-ı milleti dest-i kudretlerine aldıkları için kanun bunların yed-i sahumda bir oyuncak kalıyor. Bakın bir nazar-ı nafizle mecra-ı idaremize bakınız. Bütün müessesat-ı idare ve içtimaiyemizde bir ruh-ı malûlun çırpındığını

⁸⁹“Teşrih-i Meslek,” *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrinisani 1326, N.1, Y.1, s.1.

⁹⁰“Teşrih-i Meslek,” *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrinisani 1326, N.1, Y.1, s. 1.

göreceksiniz. Genç Osmanlılar yalnız bir tebdil-i şekle muvaffak oldular. Usul-i idare ise hep eski hep hasta ve kifayetsiz.”⁹¹

Ferruh Niyazi Bey “*En Büyük Derdimiz Reji*” başlıklı haberinde, Reji şirketinin Osmanlı Devleti’ne açtığı zararlardan bahsetmiştir. Şirket, Osmanlı gençlerini perişan etmiş, gençlerin geleceklerini çalmış, mahvetmiş, pek çoğunu sonsuz bir karanlığa hapsedirmiştir. Rejinin haksız uygulamalarına rağmen Osmanlı Hükümeti’nin gereğini yerine getirmediğini üzümlere ifade etmiştir.

“Zavallı mader-i vatanın bağrını delen, ta a’ mak-ı ruhundan sarsan necib Osmanlılardan binlerce babacan yiğitlerin kanını emen, onları âdem-i abâd-nisyâna gönderen katil reji idaresi için birkaç satır yazarak teessürlerimi, kalbi kin ve nefretlerimi haykırmak bağırarak istiyorum. Reji kelimesini işittiğim ve yahut söylediğim zaman hemen hayalime muzlim, kırmızı feci etrafı kanla çevrilmiş kanlı levhe-i dilsuz gelir. Reji denilince! Beynimde kaynar suların şiddetli galeyanları gibi bir uğultu peyda olur. Gözlerimin önünden daima bir kâbus-ı müzlim geçer. Reji dediğim zaman binlerce üryan anaların, babaların dehşet-engiz hatıf-ı feryadı ve figanları vicdanımı sızlatır. Beni ağlatır, müteessir eder.”⁹²

II. Meşrutiyet ilanı ile birlikte ülkede her çeşit basın ve matbuat yayın hayatına başlamıştır. İstibdattan sonra gelen özgürlük insanların eylem ve davranışlarında ölçsüzlüğe neden olmuş, Tanin ve Şura-ı Ümmet gazetelerine saldırı düzenlenmiş, bazı nazır, mebus ve subaylar sokaklarda tacize uğramış, nihayetinde Hasan Fehmi suikast sonucu yaşamını yitirmiştir. Bu olay 31 Mart Vakasının meydana gelmesine neden olmuştur. Ülkede meydana gelen infial sonucu anayasanın 113. Maddesi gereği sıkıyönetim ilan edilmiştir.⁹³ 31 Mart Vakasının meydana gelmesinde basın sorumlu tutulmuştur. Dönemin Basın ve Matbuat Kanunu 28 Nisan 1909’da yürürlüğe girmiştir. Kanun 14 Temmuz 1909 senesinde Âyan Meclisi tarafından kabul edilmiş ve 18 Temmuz 1909’da

⁹¹“Hükümet ve Şura-yı Millet”, *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrinisani 1326, N.1, Y.1, s. 1-2.

⁹² Ferruh Niyazi, “En Büyük Derdimiz Reji,” *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrin-i sani 1326, N.1, Y.1, s., 3.

⁹³Gülşen Mazıcı, 1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.5, Y.18, 1996, s.137

yasalaşmıştır. Bu kanunla beraber gazete kapatılması kolaylaşmış, hapis cezası, para cezası uygulaması getirilmiş, yayın yasağı getirilen gazetelerin başka bir adla yayınlanması da engellenilmiştir. Kanun gazeteciler tarafından oldukça sert bir dille eleştirilmiştir.⁹⁴

“Mebusların Nazar-ı Dikkatine, Maruz Olduğumuz Tehlike” başlıklı haberde basına uygulanan sansürden bahsedilmiştir. Basın ve Matbuat Kanununun yürürlüğe girmesiyle hürriyete darbe indirildiği belirtilmiştir. II. Abdülhamit Dönemi'nde uygulanan sansürün çıkarılan kanunla eş anlamlı olduğu vurgulanmış ve aynı uygulamaların devam edileceği ifade edilmiştir. Gazeteye göre; *“Matbuat Kanunu ile yeni bir idam metnidir”*, bu sebeple geri çekilmelidir. Bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Kim inanırdı, kimin hatırına gelirdi ki Abdülhamit devrinde hun-alud kalemlili sansürlerin işkenceler içinde bıraktığı fikir ve vicdanı, bugün kanuna boğdurmak için zimamdâran-ı umur arasında bir emel ve arzu uyansın? Kim inanır ve Kim beklerdi ki Rumeli vilayetinde mevzu idare-i örfiye ref' edildiği, divan-ı harplerin kaldırıldığı, asayiş-i kemalde bulunan şehrimizde dahi buna intizar olunduğu bir sürede hürriyet-i matbuatna, hürriyet-i kelama, daha doğrusu bütün milletin saadetine darbe-yi ahenin vurmak için fikir ve vicdana işkence ettirmek için yeni bir idamname-yi matbuat hazırlansın.”⁹⁵

“Bir Kanunsuzluk Daha” başlıklı haberde bir işçinin, bir başka işçiye yasal haklarını anlatırken, ustabaşının şikâyeti üzerine tutuklanması ve gözaltına alınması anlatılmıştır. Gazete; keyfi tutuklamanın anayasaya göre suç olmasına rağmen vatandaşın derdest edilerek tutuklanması kınanmıştır.

İki gün evvel ameleye hukuk-ı sayelerini anlatmak ile meşgul vatandaşlarımızdan birinin kömür amelesinin onbaşlarının iftirası üzerine derd-dest olunarak caniler gibi hapisanede sekiz saat kadar tevkif olduğu maatteessüf mesmu- amiz olundu. Kanunlarımız, bir şahsın tevkifini istilzam eden ahvalini sarihatlen tayin eylemektedir. Derd-dest

⁹⁴T. Öz hazinedar, a.g.e, s.187

⁹⁵*“Mebusların Nazarı Dikkatine: Maruz Olduğumuz Tehlike”*, *Sosyalist Gazetesi*, 16 Teşrin-i sani 1326, N.2, Y.1, s.1-2.

olunan vatandaşlarımızın ahval-i muayyene kanuniyeden hiçbiri isnad edilmeyeceğini bilir.”⁹⁶

İbnü'l Tahir İsmail Faik “*Kömür Amelesinin Tatil-i Eşgali*” başlıklı haberinde grevin yasal bir hak olduğunu, işçilerin işverenin her türlü tahakkümüne rağmen greve gitmeleri gerektiğini anlatmıştır. Yazar işçilerin greve gitmeden önce içinde buldukları mevcut şartları gözden geçirmelerini, tedbirlerini almalarını yoksa grevin kendilerine yarardan çok zarar vereceğini söyleyerek uyarıda bulunmuştur.

“Şu son zamanlarda Türk matbuatını işgal eden, sermayedarını epeyce düşündüren bir mesele varsa oda kömür amelesinin tatil-i eşgal etmeleridir. Malumdur ki amele sermayedarın gayr-ı muhik olan her türlü cebir ve tazyikine karşı durabilmek hakkına, hakk-ı meşru'una malikdir. Fakat şu hal-i hazıramızla grevlerin bizce faidesi yerine mazarratı görüleceği de şüphesizdir. Binaenaleyh biz bugün grev ilan eden muazzez amelelerimize itidal, dimalarını muhafaza etmelerini tavsiye ederiz. Zira muhterem amelelerimiz el-an tatil-i eşgale devam ederlerse mutazarrır olurlar. Çünkü memleketimizde malum olan isabedden naşi?”⁹⁷

Sami Bey “*Millet Sosyalistleri Sevmelidir*” başlıklı haberinde sosyalistlerin çok fazla sevilmediğinden bahsetmiştir. Yazar göre; sosyalistler toplumun aydınlık yüzüdür. Fakat toplum nezdinde sosyalistler zararlı olarak addedilir. Çünkü toplumda bilim ve felsefe ile ilgilenen kitle oldukça azdır. Sami Bey duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

“Memleketimizde sosyalistleri sevenler pek azdır. Yani sevmeyenler ekseriyet-i mutlakayı teşkil eder. İlim ve faziletten hissemend olanların hiçe karib bir nispette bulunduğu bir ülkede zümre-i mütefekkirin efkâr-ı umumiye nazarında mazur mahlûklar gibi tanınması mucib-ı istigrâb mıdır? Bugün muhit-i irfanımızda ne mayın bir meselin adabı, ne

⁹⁶“Bir Kanunsuzluk Daha”, *Sosyalist Gazetesi*, 16 Teşrin-i sani 1326, N.2, Y.1, s.2.

⁹⁷İbn'ül Tahir İsmail Faik, “*Kömür Amelesinin Tatil-i Eşgali*”, *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrin-i sani 1326, s.3.

mükellef bir mektebi felsefe, ne de avam-ı nasda en ibtidai bir fikr-i fenni ile zihn-i kâimene azıcık faaliyet göstermiş bir kitle-i mühimme yoktur.⁹⁸

“*Sosyalist*” başlıklı haberde ülkede yaşanan baskı ve şiddete rağmen Darülfünun talebelerinin yaşanan koşulları protesto etmeleri takdirle karşılanmıştır.

“Bu kadar şiddetle istibdadın hükümdar olduğu bir memlekette Darülfünun talebelerinin içtima ederek bir nümayiş yapmağa karar vermeleri hakikaten büyük bir cesaret-i medeniyeye malik olduğunu ispat eder. Hâlbuki teessüf ile beyan ederiz ki, bizde Darülfünun talebesi ve bilhassa hukuk şubesi üçüncü senenin bir kısmı büyük adamların akrabalarından aldıkları talimat ve tembih üzerine bazı mütefekkir ve münevver gençlerin teşkil ve tesis etmiş oldukları ilmi bir cemiyete aza seçimini pek çok patırtılar ile mani eylemişler ve teneffüs esnasında cemiyetin lüzumu tesisi müdafaa zımında söz söylemek arzusunda bulunan bazı arkadaşlarına terstane bir lisan-ı iştilal ettikleri haber alınmıştır. Bu keyfiyet darülfünun talebesi ve bilhassa Hukuk Müdavisini için şayan-ı teessüf ve utançtır.”⁹⁹

7. Medeniyet Gazetesi

3'cü kez yayın hayatına başlayan insaniyet yayınladığı “*Aff-ı Umumi Meselesi ve İdare-i Örfiye*” başlıklı haberi sebebiyle Divan-i Harb-i Örfiye kararnamesi ile kapatılmıştır. İnsaniyet'in kapatılmasının ardından 1 Kanun-ı Evvel 1326 [14 Aralık 1910] senesinde Medeniyet gazetesi yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin sahibi ve sorumlu müdürü İsmail Faik Bey'dir. Gazete Dersaadet Cağaloğlu Hürriyet Matbaasında basılmıştır. İştirak'in diğer yayın organlarından farklı olarak gazetede foto muhabiri ibaresi yer almıştır.¹⁰⁰

Sosyalist gazetesi müdürü Hasan Namık Bey foto muhabiri olarak görevlendirilmiştir. Haftalık olarak yayınlanan Medeniyet gazetesi sadece 2

⁹⁸Sami, “Millet Sosyalistleri Sevmelidir,” *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrin-i sani 1326, N.1, Y.1, s.3.

⁹⁹“*Sosyalist*,” *Sosyalist Gazetesi*, 16 Teşrin-i sani 1326, N.2, Y.1, s.4.

¹⁰⁰Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere*, Remzi, İstanbul, 2003, s.95.

sayı çıkarılabilmıştır. 2'ci sayısında yer “*Asrın Mübariz-i İnsaniyeti Proudhon*” adlı haberi yüzünden Divan-i Harb-i Örfiye Kararnamesi ile kapatılmıştır. Medeniyet'in kapatılmasıyla birlikte Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayınları 7 Haziran 1328 [7 Haziran 1912] senesine kadar tadil edilmiştir.¹⁰¹

7.1. Medeniyet Gazetesi'nde Yer Alan Haberler

Medeniyet gazetesi “*İhtiyac-ı Tekâmül*” başlıklı haber ile okurlarına seslenmiştir. Haberde ilk çağlardan beri insanoğlunun zulme karşı mücadele ettiği anlatılmıştır. Bu mücadelede insanoğlu zulmü tam manasıyla yenemese de büyük ölçüde zulmün şiddetini hafifletmiş ve belli bir medeniyet seviyesine erişmiştir. Şu an insanlığın geldiği noktanın nihai bir seviye olmadığı gelişmenin sürekliliğinden bahsedilmiştir.

“Ta Karun-ı ibtidaiyeden beri insanlar zulmün, tahakkümün, teğallübün zir-i mekhuriyetinden kurtulmak için çalışmışlar, uğraşmışlar, pençeleşmişler ve nihayet her devirde o kayd-ı tahakküm, teğallübü hafiflete hafiflete bir takım safahat geçirmiş ve nihayet şu bulunduğumuz hale nispeten hal-terakki ve temeddüne vasıl olmuşlardır. Bilumum şu halimiz, şu devrimiz bir gaye değildir. Kanun-ı tekâmül mucibince insanlar ve bilcümle mevcudat daha türlü türlü edvar güne gün safahat geçireceklerdir. İşte o teceddüd o istikbal yollarını hazırlamak için bir hayat-ı içtimaiye arasından meydana atılanlar ilm-i içtihat ve teceddüde sarılan muhitlerini hem cinslerini ikaz-ı vareste çalışırlar. Asr-ı hazırda zamanımızda içtihad yolları inkılâp ve teceddüd ihtiyaçları daha ziyade kesb-i vüs'at vukuat ederek bütün bu ihtiyacatın ayrı ayrı yollardan makbülleri cemiyet-i Hayriye ferik-i, siyasiye şekillerinde meydan-ı cihada atılmışlardır.”¹⁰²

Haberin devamında fertlerin kimseye muhtaç olmadan, refah içersinde yaşamak istedikleri ve onun için çalıştıkları anlatılmıştır. Gazete göre; her fert kendisi için çalışır. Bu yüzden toplum içinde çatışma ve mücadeleler yaşanır. Bu mücadele kısım kısım ayrılarak birer programa dönüşür. Bu programların

¹⁰¹S. Gürsoy, a.g.e. s. 164.

¹⁰²“İhtiyac-ı Tekâmül,” *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1,Y.1, s.1.

hayata geçebilmesi için düşünce ve ifade hürriyetinin, temel insan haklarının sağlanması gerekir.

“Herkes, her fert, hür ve müreffeh yaşamak ister ve onun için çalışır. Hâlbuki diğer taraftan –bir edebiyat-ı muhtereminin tabiri veçhiyle – (her kalp ötekine biraz çekil biraz nefes alayım der.)ve böylece herkesin kendi için kendisini biraz daha yükseltmenin başkalarının hisse-i refah ve istirahatlarından mümkün mertebe çalmak, gasp etmek için çalışması bir rekabet-i tevliye ederek heyet-i içtimaiye arasında güne gün mübarzat ve mücadelatın baş göstermesine sebebiyet vermiştir. Bu suretle mübarezler kısım kısım ayrılarak birer program teşkil ve tertib ve o programların emirler dâhilinde birer heyet-i mütecedde birer ordu gibi hareket etmeğe başlamışlardır ki bu ordulara, heyetlere parti veya fırka denilmiştir. Kavanin-i meşrutiyetle idare olunan serbesti içtima, serbesti tahrir, serbesti kelim, mübah-ı telakki edilen bir hükümette bu hukuk-ı esasiye-yi nesaniye her şeyden mukaddes her haktan yoksun ve kıymettar ad edilmiştir.”¹⁰³

“*Keşkül Siyaset*” başlıklı haberde hükümeti eleştiren bir gazetecinin basın ve matbuat kanunu gereği ceza-i nakdiye tabi tutulması eleştirilmiştir.

“Kabinenin aleyhinde yazı yazmakla, kabineyi tenkit etmekle meşhur birisi yazdığı bir makale münasebetiyle bir gün hükümetin pençesine düşer. Böyle dehşetli bir marazın hakkında tetkikat-ı kanuniye icra edilmekte olduğunu haber alan kabine işe şiddetle te’sir ederek maraz hakkında hatırı sayılır bir ceza tertip ettirir. Müttehimi ziyaret eden rüfekası cezadan me’yus olup olmadığını ve bu cezanın kendisini ıskat edip etmeyeceğini sual ederler. Müttehim ellerini ovuşturarak der ki: Çok şükür, hamd olsun, re’skâra geçtiğinden beri kabine bizi itham etmekle ilk defa bir iş yapabilmiş oldu.”¹⁰⁴

“*İnsaniyet Gazetesi Müdürü*” başlıklı haberde gazetenin sorumlu müdürünün Divan-ı Harb-i Örfiye’de yargılanmış ve gazete tadel edilmiştir. Olay gazetede anlatılmıştır.

¹⁰³“İhtiyac-ı Tekâmül,” *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1,Y.1, s.1.

¹⁰⁴ Sanil G. “*Keşkül Siyaset*,” *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kânun-ı evvel, 1326, N.1,Y.1, s.1.

“Fırkamızın nezareti altında olarak intişar itmekte iken (Caka ve Tahakküm) sernamesiyle neşrettiği bir makaleden dolayı Divan-ı Harb-ı Örfiyece bila-müddet tatil edilen insaniyet gazetesi müdür-i mesulü İsmail Faik Bey Pazar günü Divan-ı Harb-ı Örfiye celb olunarak isticvab idilmiş ve mezkûr makale hakkında verdiği izahat kâfi görülerek kendisi serbest bırakılmıştır. Divan-ı Harb-i mezkûrun matbuat ve müntesibîn matbuat haklarında böyle adilane davranmaları herhalde celb-i memnuniyet ahvalinden olduğuna şüphe yoktur”¹⁰⁵

“*Cihat Yolunda*” başlıklı haberde Sosyalist gazetesi müdürü ve Osmanlı Sosyalist Partisi üyesi Hasan Namık Bey’in hapis cezası ile birlikte para cezasına çarptırılması anlatılmıştır. Haberde hapisle cezalandırılmanın güç olmadığı, güç olanın para cezası olduğu ifade edilmiştir.

“Sosyalist gazetesi müdür-i mesulü ve Osmanlı sosyalist fırkası azasından Hasan Namık Bey ahval-i hazıraya tevafuk edemeyen neşriyatı yolunda iki ay habs ve yirmi beş lira Osmanî ceza-ı nakdiye mahkûm edilmiştir. Cihat iki nevidir: cihad-ı ameli, cihad-ı nazari. Fikri yolunda, içtihadı uğrunda, mahkûm olmak, ölmek o kadar şerefli, o derece zevkli bir felakettir ki işte bu yolda pervane-i asa hasr-ı vücut idenler buna bir bürhandır. Biz hapisten, hiç bir şeyden tedhiş itmiyor, hükümetin evamir pederhanesine inkıyad ediyoruz. Fakat para... Ceza-ı nakdi. İşte burası bizce güç; Çünkü parasızlık sosyalistlik, sosyalistlik parasızlık demektir. Fedakâr arkadaşımız Hasan Namık dolandırıcılık, sahtekârlık ve sair bu gibi misal-i adiyeye için değil bir mesele-i milliye için mahkûm olmuştur.”¹⁰⁶

“*Amele Himaye İster*” başlıklı haberde devletin, vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerini korumakla yükümlü olduğu, onların yaşam standardını yükseltmeye, refaha erişirmeye çalışması gerektiği belirtilmiş, bu suretle ilerleme sağlanabileceği ifade edilmiştir. Her ülkede, her devlette birtakım sınıfların mevcut olduğu, bu sınıflar içerisinde işçilerin de olduğu ve işçilerin de diğer vatandaşlar gibi temel hakları olduğu şu şekilde anlatılmıştır

¹⁰⁵ “İnsaniyet Gazetesi Müdürü”, *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kânun-ı evvel, 1326, N.1,Y.1, s. 2.

¹⁰⁶ “Cihad Yolunda” *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kânun-ı evvel 1326, N.1,Y.1, s.2.

“Bir hükümet her şeyden evvel müşfik bir peder gibi evlatlarını, tebasını sefaletten kurtarmaya, terfi etmeğe çalışmalıdır. Ve bu suretle çalışan hudud-ı idaresinden haksızlığı, müşevveşiyeti, sefaleti kaldırmaya çalışan hükümetler hallerinden, istikbalerinden emin olan şahrah-ı kemali ve tealide ilerleyebilirler. İşte bu cümleden olmak üzere her memlekette, her hükümet-i mütemedinede sınıf-ı muhtelif arasında bir de amele sınıfı, amele hayatı vardır. Bunların da mesalik-i saire ashabı gibi ahval-i siyasiyede muhim tesirleri vardır. Zaman-ı sabıkda bizde, değil amele hayatı, havass hayatı bile yoktu.”¹⁰⁷

“*Dünkü Fikirler*” başlıklı haberde fikir akımlarını ateş böceklerine benzeterek, ateş böceklerinin varlık gösterebilmesi için nasıl karanlığa ihtiyacı varsa fikir akımlarının da kabul görebilmesi için uygun şartlara ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir.

“Efkâr-ı batıla bir nevi ateş böceklerine benzer ki parıldamaları için mutlaka karanlığa lüzum vardır. Fukaranın zararına olarak kesb-i servet edenlerin vaktiyle keyfi için diri diri insan yaktıran bazı Roman hükümdaran-ı zalimesinden farkları var mı acaba? İnsan için en lazım olan şey insanlıktır. Meziyet-i saire hep ikinci derecede kalır. Bilmeliler ki beni beşeri yekdiğerine rabt eden en birinci şart, beşeriyettir. Müsavâtını tamamıyla tesis edebilmek için herkesin karnını doyurduğu düşünölmeli. Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar. Zengin çok yediği yerde fakir açlıktan ölüür.”¹⁰⁸

“*Matbuat Kanunu yahut İlk Hücum Türkiye'nin Hür Evlatlarına*” başlıklı haberde Basın ve Matbuat Kanununun yürürlüğe girmesiyle basına uygulanan sansür, gazetecilerin keyfi tutuklanması ve gazetelerin kapatılması eleştirilmiştir.

“Türkiye'nin Hür Evlatlarına,

Meşrutiyet ve istibdat bu ne demek nasıl hak? Bugün de mi fikirlere, ağızlara kelepçe? Bu günde mi hürriyete adalete işkence? Bugünde mi eli kalem tutanlara zindanlar? Bugünde mi eserler kahneler? Demek millet bugün dahi keyfe kurban olacak Cenab-ı Hak bize de dahi vicdan, hukuk vermişken fenalıklar, tehlikeler karşısında “ sus “demek bizim birer

¹⁰⁷“Amele Himaye İster,” *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kânun-ı evvel 1326, N.1,Y.1, s. 3.

¹⁰⁸ “*Dünkü Fikirler*”, *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kânun-ı evvel 1326, N.1,Y.1, s.3.

mezar taşı olmamızı istemek ruhumuzda feryat eden hamiyete hakaret."¹⁰⁹

"*Bir Temenn-i Mehsusa Mebusan-ı Kiramı*" başlıklı haberde iktidarın memurlarından kefalet talep etmesi anlatılmaktadır. Memurlardan kefalet istenmesi iktidarın memurlara güvenmediği anlamı taşıdığı söylenerek dünyanın hiçbir yerinde, böyle bir uygulamanın olmadığı, bu uygulamanın ancak İstibdat Devrine ait olduğu ifade edilmiştir.

Memurin-i hükümetten kefalet talep edilmek ne kadar gaddar-ı mucib olduğunu aldığımız bir varakada bildiriliyor. Biz de, lazım gelen makamın nazargah-ı hamiyetine arz eyliyoruz. Memurin-i hükümetten kefalet talep eylemek; o zavallıları nehak yere âdem-i emniyetle müttehim etmek demektir. Zannediyoruz bugün hiç hükümette, müessesatta, bankalarda böyle sakim bir usul kabil-i tatbik edilmediği halde elyevm bu meseleyi, istibdada aid bu hale hatime çekemediğini göremekle müteezzî oluyoruz. Yalnız biz değil, bütün hami-i biçaregan onlarda müteessir olurlar.¹¹⁰

"*İttihat ve İşçiler Meyanında Taksim-i Amal Kaidesi*" başlıklı haberde işçi birlikteliğinin öneminden bahsedilmiştir. İşçiler birlikte hareket ettiğinde kazanacakları iddia edilmiştir. Bir kayığın suya indirilmesi için nasıl bir kişi yeterli değilse toplumsal hareketler için de bir kişinin yeterli olmadığını söylenmiş ve birlik vurgusu yapılmıştır.

"Efrad-ı beşeriye akilâne bir surette ittihad edip de başladığı işte sabit-kadem olduğu takdirde kendisinin yüz misli eşhasın münferiden vücuda getiremeyeceği bir işi ifa eder. Bir kayığı suya indirmek lazım gelse on kişi birer birer arkasından itecek olsa yerinden bile oynatamazlar. Fakat hepsi birden iterlerse, kayığı yüzdürmeye muvaffak olurlar. Bu da ittihattan hâsıl olan faide-i muhassenatı gösterir"¹¹¹

¹⁰⁹"Matbuat Kanunu Yahut İlk Hücum Türkiye'nin Hür Evlatlarına,"*Medeniyet Gazetesi*,1 Kânun-ı evvel 1326, N.1,Y.1, s. 3.

¹¹⁰ "Bir Temmenni-i Mahsusa Mubusan-ı Kirama", *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kânun-ı evvel 1326, N.1,Y.1 s. 4.

¹¹¹"İttihat ve İşçiler Meyanında Taksim-i Amal Kaidesi", *Medeniyet Gazetesi*, 6 Kânun-ı evvel 1326, N.1,Y.1, s. 2.

Vahan Vasfi Bey, "*Sosyalizm Nedir?*" başlıklı haberinde sosyalizme karşı gerçekleşen itirazları değerlendirmiştir. Sosyalizme karşı olanların eşitliğin gerçekleşebilme inancına inanmak istememesi olduğunu söylemiştir. Vahan Vasfi eşitliğine inanmayanlara rağmen sosyalistlerin eşitliğin savunucuları olacaklarını anlatmıştır.

"Sosyalizme karşı serd olunan itirazlardan biri de sosyalizmin efrad-ı cemiyete bir seviye-i mütesaviyeye terfi etmeğe cehd etmesidir. Bizim amele-i muterizler daima" o mümkün olacak şey mi? Fıtratta insan birbirinden farklı olarak tevellüd eder. Nasıl bir çiftçi ile (Shakespeare) müsavi olabilir derler. Buna cevaben bir sosyalist kendisinin onların zannettiğine rağmen müsavat-ı kamileye taraftarları olduğunu beyan eder. Bir sosyaliste malum olan şey budur ki dünyada kuvve-i fikirler ve ahlaklar beyanında müsavat-ı tamme te'sis etmek mümkün olmayıp, bazılarının bedence büyük diğerlerinin küçük olduğu gibi akıl ve ruhça dahi müsavatsızlık daima mevcut olacaktır."¹¹²

¹¹² "Sosyalizm Nedir," *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kânun-ı evvel 1326 N.1, Y.1, s.4.

Sonuç ve Tartışma

Avrupa'da gelişen ve yaygınlaşan sosyalist fikirler II. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı Devleti'nde de gelişme göstermiştir. Sosyalizm, Meşrutiyet'in getirmiş olduğu özgürlük fikri ile basın, düşünce ve siyaset alanında ortaya çıkmıştır. Böylece sosyalizmin geniş kitlelere ulaşarak örgütlenmesi kolay olmuştur. Türkiye tarihinin teşkilatlı basını İştirak 13 Şubat 1910 senesinde faaliyetlerine başlamıştır. Kısa süre içerisinde yapılanmasını tamamlayarak 2 Eylül 1910'da kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı olmuştur. İştirak 1913 senesine kadar sosyalizmi tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla faaliyet gösteren bir dergidir. 1913'te meydana gelen hükümet darbesinden sonra kapatılmış, yeni yayın dönemine başladığında bir gazete içeriği taşımıştır. Bu tarihe kadar ele aldığı konular işçilerin temel sorunları olmuştur. Bu amaçla işçi sınıfının mevcudiyet kazanması için çaba sarf etmiştir.

İştirak gazetesi halkı kin ve tahrik ettiği gerekçesiyle defalarca kapatılmıştır. İlk kapatılması Ahmet Samim Bey'in öldürülmesi ile yapılan yayın olmuştur. "Cinayet-i Fecia" başlıklı haber sebebiyle 26 Şubat 1910'da gazete kapatılmıştır. Kapatılmanın ardından İnsaniyet gazetesi yayın hayatına başlamıştır. 15 Eylül 1910 Divan-ı Örfiye'nin verdiği karar bozulmuş, iki buçuk aylık aradan sonra İştirak yayın hayatına dönmüştür. 2 Eylül 1910'da "Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın Beyannamesi"ni yayınlanması üzerinde yeniden kapatılmıştır. Bu kapatılmadan sonra Sosyalist gazetesi görevi devralmıştır. Sosyalist gazetesinin de kapatılmasının ardından İnsaniyet gazetesi yeniden yayın hayatına dönmüştür.

Sosyalist Fırkası'nın yayınları sürekli kapatıldığı için İnsaniyet gazetesi durumdan duyduğu rahatsızlığı dile getirmek için "Aff-ı Umumi Meselesi ve İdare-i Örfiye" başlıklı haberi yayınlanmıştır. Ardından İnsaniyet gazetesi de kapatılmıştır. Bu kapatılmadan sonra Medeniyet gazetesi yayın hayatına başlamış; fakat onun da yayın hayatı kısa sürmüştür. Kapatılmalara duyulan tepkiyi ifade ettiği için Medeniyet gazetesi de İdare-i Örfiye kararnamesi ile kapatılmıştır. 7 Haziran 1912'de yayın hayatına geri dönen ve muhalif bir nitelikte yayın yapan İştirak, 1913'te gerçekleşen hükümet darbesiyle kapatılmıştır.

İttihat ve Terakki'nin gerçekleştirdiği darbe sonucu ülkede bulunan tüm muhalifler ya sürgüne gönderilmiş ya da tutuklanmıştır. İştirak gazetesinin kapatılmasıyla imtiyaz sahibi olan Hüseyin Hilmi Bey tutuklanmış ardından da sürgün edilmiştir. Hüseyin Hilmi Bey I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle İstanbul'a dönebilmiştir. İştirak gazetesi 1918'de yeniden yayın hayatına başlamıştır. 1918'den 1921'e kadar İştirak gazetesi Sosyalist İdrak adı altında yayınlanmıştır. Bu süreçte gazete tam bir muhalif çizgide yayın yapmıştır. Daha önce Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı olan İştirak, 20 Şubat 1919'da Hüseyin Hilmi Bey tarafından kurulan Türkiye Sosyalist Fırkası'nın da yayın organı görevini üstlenmiştir. 20 Temmuz 1919'da yapılan kongrenin ardından partinin programı, tüzüğü ve yönetmeliği yine gazetede yayınlanmıştır. Fırka 8 Mart 1922'de yaptığı kongre ile kendisini II. Enternasyonal'e kabul ettirmeyi başarmıştır. Savaşın gölgesinde çok yoğun bir örgütlenmeyi başaran Hüseyin Hilmi Bey Türk Solu'na önemli katkılar sağlamıştır. 1913'ten beri yasaklanan 1 Mayıs işçi bayramı "Tersane İşçilerinin" katılımıyla büyük bir coşkuyla kutlanmıştır.

Yeni yayın döneminde baskıya maruz kalmayan İştirak gazetesi 15 Kasım 1922'de Hüseyin Hilmi Bey'in öldürülmesiyle yayına hayatına tamamen son vermiştir. İştirak gazetesi Türk Basın tarihine damgasını vurmuştur. İştirak gazetesi sayesinde sosyalist düşünce kitlelere ulaşabilmiş, işçi sınıfı yaşadığı mağduriyetleri, hak gasplarını dile getirebilmiş, temel haklarını talep edebilmiştir. İştirak gazetesi ile ülke tarihinde hem bir sosyalist fırka kurulabilmiş hem de ilk örgütlü ve uzun süreli sosyalist yayıncılık anlayışı doğmuştur. Gazete aynı zamanda Meşrutiyet taraftarı da olmuş, ülkenin modernleşmesi, daha demokratik olması, anayasaya uygun yönetilmesi taleplerini sıklıkla dile getirmiştir. Dünya basınına yakından takip etmiş, Avrupalı ülkelerde meydana gelen değişim, dönüşüm ve uygulamaların ülkede gerçekleşmesini istemiştir.

KAYNAKÇA

(ATAD)

- Acabey, Mehmet Beşir, "Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı," *Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Özel Sayı, 2013, s.1-54.
- Aslan, Taner, "II. Meşrutiyet Dönemi İşçi Hareketleri ve Bu Hareketlerin Meydana Getirdiği Sorunlar Üzerine Bir Deneme," *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 25, 2009, s.33-63.
- Becer, Emre, *İletişim ve Grafik Tasarım*, Dost Kitabevi, Ankara, 1997.
- Benlisoy, Foti ve Çetinkaya, Doğan, "Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce", Cilt 8, *Sol*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- Berkes, Niyazi, *İki Yüz Yıldır Neden Bocalıyoruz*, Yön Yayınları, İstanbul, 1964.
- Çolak, Melek, "XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Trafik ve Tramvay," *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.5, 2012, s.75-87.
- Çapanoğlu, Münir Süleyman, *Türkiye'de Sosyalist Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1964.
- Çarkçı, Akif, "İlk Osmanlı Sosyalistlerinden Dr. Refik Nevzat ve Siyasi Faaliyetleri," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.22, S.44, 2022, s.227-244.
- Demir, Kenan, "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basınında Tütün Tarımı ve Reji Şirketi," *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.22, S.41, 2019, s.419-446.
- Durgun, Hatice, II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Görülen Sosyalist Faaliyetler (1908-1914), *Türk Yurdu Dergisi*, C.101, S.293, 2012, s.1-10.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin "Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Kavramı ve Bu Konuda İleri Sürülen Teoriler." *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.5, 1992, s.179-203.
- Görgün, Hilal, "Sosyalizm", *İslam Ansiklopedi*, C.37, TDV Yayınları, İstanbul, 2009.

- Güngörmez, Bengül, "Kitle İletişim Araçları, Siyaset ve Propaganda," *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.3, 2002, s.1-12.
- Gürsoy, Selçuk, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Harman, Chris, *Halkların Dünya Tarihi*, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, Yordam Kitap, İstanbul, 2009.
- Hastaş, Mehmet T, *II Meşrutiyet'te Muhalif Bir Gazeteci*, İletişim, İstanbul, 2012.
- Hüseyinoğlu, Emin, Dağ Asiye Nurşen, "Ölüm Cezası Hakkında Güncel Bir Değerlendirme," *Akademik Düşünce Dergisi*, S.5, 2022, s.47-84.
- İnuğur, Mehmet Nuri, *Basın Yayın Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1978.
- Mazıcı, Gülşen, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", *Atatürk Yolu Dergisi*, C.5, S.18, 1996, s.131-154.
- Odabaşı, Arda, "Ferrer Olayı'nın Osmanlı'da Yankıları ve Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun Mitingi," *Toplumsal Tarih*, S.319, 2020, s.36-41.
- Özhazinedar, Tuba, "Osmanlı'nın Düşünce Suçluları Ahmet Samim Bey Örneği," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.12, s.62, 2019, s.395-412.
- Özhazinedar, Tuba, "II. Meşrutiyet Basınında Temel Haklar", *Basılmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2019.
- Öznel, Muharrem, "Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Kolay Para Kazanmanın Yolu: İhtikâr/Vurgunculuk", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C.5, S.2, 2019, s.360-374.
- Robers, J. M, *Avrupa Tarihi*, Çev: Fethi Aytuna, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Tekin, Yusuf, Türkiye'de İlk Sosyalist Hareket İştirak Çevresinin Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.54, S.4, 2002, s.171-184.
- Temür, Haydar, "Kendi Yayınları Çerçevesinde Osmanlı Sosyalist Fırkası Çevresinin Fikirleri, *Atatürk Yolu Dergisi*, S.60, 2017, s.233-276.

- Topuz, Hıfzı, *Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2003.
- Toraman, Cengiz, SÖNMEZ Âdem Ruhan, Toraman Aysun, " Osmanlı Devlet Bütçelerinin Analizi: 1909-1918 Bütçeleri Üzerine Bir Analiz", *Muhasebe Ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.23, 2022, s.1-16.
- Törel, Türkmen, "Osmanlı Devleti'nde 1910 Tarihinde Meydana Gelen Kolera Salgını Hakkında Önemli Bir Kaynak," *Tarih Okulu Dergisi*, C.13, S.XLVI, 2020, s.1371-1387.
- Tunaya, Tarık Zafer, "Türkiye'de Siyasi Partiler", Cilt 1, *İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918*, İletim Yayınları, İstanbul, 1998.
- Tunçay, Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925)*, BDS Yayınları, İstanbul, 2000.
- Uslu, Ateş, "Avrupa'da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840)", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.9, S.1, 2014, s.1-24.
- Yıldırım, Kadir, "Balkan Savaşları'nın Osmanlı'da İşçi Hareketleri Üzerindeki Etkileri," *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.XII, S.2, 2012, s.11-24.
- Yoloğlu, Nurhayat, Almanya'da Basın, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S.5, 1997, s.111-112.

Gazeteler

İştirak

- "Meslek", *İştirak Gazetesi*, 13 Şubat 1325, N.1, Y.1, s. 1
- Hayat ve Hakikat Hükümetimizin Nazar-ı Dikkatine" *İştirak Gazetesi*, 20 Şubat 1325, N.2, Y.1 s.5
- A.Rıfki,"Ferer İçin, *İştirak Gazetesi*,13 Mart 1326, N.5, Y.1, s.3.
- "Fukarayı Ahalimize Müjde," *İştirak Gazetesi*, 6 Mart 1326, N.4, Y.1, s.9-10.
- Bedik,"Bir şirketin Yirmi Altı Senelik Hayatı," *İştirak Gazetesi*, 20 Mart 1326, N.6, Y.1, s.6.
- "Muhtekirler Hakkında," *İştirak Gazetesi*, 27 Mart 1326, N.7, Y.1, s.8.

- Hakkı Baha, "Teessüratım Harb Taraftarlarına," *İştirak Gazetesi*, 3 Nisan 1326, N.8, Y.1, s.1.
- Fuad, "Almanya'da Fevkalâde Nümayişler Say ve Gayretin Muzafferiyeti Hâkimiyeti Millet," *İştirak Gazetesi*, 10 Nisan 1326, N.9, Y.1, s.3-4.
- "Sosyalistlerin 1 Mayıs Bayramı," *İştirak Gazetesi*, 18 Nisan 1326, N.10, Y.1, s.7-9.
- "Kuvve-i Teşriye Kararından Rücu Ediyor Damatlara Maaş," *İştirak Gazetesi*, 24 Nisan 1326, N.11, Y.1, s.1.
- Jan Renar, "Demokratsın," *İştirak Gazetesi*, 24 Nisan 1326, N.11, Y.1, s.2.
- Hulusi, "Harekâtı İntibahiye Terzi Amelesinin Tatil-i Eşgali," *İştirak Gazetesi*, 1 Mayıs 1326, N.12, Y.1, s. 6-7.
- Mihran Şaban Pandeli, "Tramvay Amelesinin Tatil-i Eşgali," *İştirak Gazetesi*, 8 Mayıs 1326, N.13, Y.1, s.8.
- "Orman Nezareti İlan-ı İflas Mı Ediyor," *İştirak Gazetesi*, 15 Mayıs 1326, N.15, Y.1, s.6-7.
- "Gadr Muamelelerinden," *İştirak Gazetesi*, 29 Mayıs 1326, N.16, Y.1, s.4.
- "Cinayet-i Fecia" *İştirak Gazetesi*, 29 Mayıs 1326, N.16, Y.1, s.1.
- "Merhum Ahmet Samim", *İştirak Gazetesi*, 31 Mayıs 1326, N.17, Y.1, s.4.
- "Karin-i Kirama" *İştirak Gazetesi*, 19 Ağustos 1326, N.18, Y.1, s.1.
- Namık, "Dâhiliye Nezaretine Açık Mektup Nazır Bey", *İştirak Gazetesi*, 19 Ağustos 1326, N.18, Y.1, s.2.
- "İtalya'da Zulüm", *İştirak Gazetesi*, 19 Ağustos 1326, N.18, Y.1, s. 2.
- "Osmanlı Sosyalist Fırkası," *İştirak Gazetesi*, 26 Ağustos 1326, N.19, Y.1, s.1.
- "Osmanlı Sosyalist Fırkası Beyannamesidir," *İştirak Gazetesi*, 2 Eylül 1326, N.20, Y.1, s.1
- "İştirak'in Güzel Bir Maksadı," *İştirak Gazetesi*, 7 Haziran 1328, N.1-20, Y.2, s.1
- Arif Hikmet, "Servet ve Sermaye-i Haziranın Suret-i Teşekkülü" *İştirak Gazetesi*, 21 Haziran 1328, N.2-20, Y.2, s.1.

İbnül'l Hak, "Mefkûrelerim-1, *İştirak Gazetesi*, 5 Temmuz 1328, N.3-20, Y.2, s.1

İnsaniyet Gazetesi

"Mesalik, Kariler, Karineler," *İnsaniyet Gazetesi*, 5 Ağustos, 1326, N.1, Y.1, s.1.

Ebabilikzade Osman Zeki, "İnsaniyet," *İnsaniyet Gazetesi*, 5 Ağustos 1326, N.1, Y.1, s.2-3.

"İştirak Gazetesi Müdüriyetine", *İnsaniyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1326, N.2, Y.1, s.4.

"İştirak Gazetesi Müdüriyetine", *İnsaniyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1326, N.2, Y.1, s.4.

İsmail Faik, "Kabahat Biz De Mi? Hükümette Mi?" *İnsaniyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1326, N.2, Y.1, s.4.

"Affı Umumi Meselesi İdare-i örfiye," *İnsaniyet Gazetesi*, 25 Teşrin-i sani 1326, N.3, Y.1, s.1.

"Kurtulamayacağı Galiba", *İnsaniyet Gazetesi*, 25 Teşrin-i sani 1327, N.3, Y.1, s.3.

Elmalı Belediye Reiszade Ferruh Niyazi, "Sadrazam Paşa'ya Açık Mektup," *İnsaniyet Gazetesi*, 25 Teşrin-i sani 1326, N.3, Y.1, s.4

Sosyalist Gazetesi

"Teşrih-i Meslek", *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrin-i sani 1326, N1, Y.1, s.1.

"Hükümet ve Şura-yı Millet", *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrin-i sani 1326, N1, Y.1, s.1-2.

Ferruh Niyazi, "En Büyük Derdimiz Reji," *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrin-i sani 1326, N1, Y.1, s.3.

"Mebusların Nazarı Dikkatine: "Maruz Olduğumuz Tehlike", *Sosyalist Gazetesi*, 16 Teşrin-i sani 1326, N.2 Y.1, s.1-2.

"Bir Kanunsuzluk Daha", *Sosyalist Gazetesi*, 16 Teşrin-i sani 1326, N.2 Y.1, s.2.

İbn'ül Tahir İsmail Faik, "Kömür Amelesinin Tatil-i Eşgali", *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrin-i sani 1326, N1, Y.1, s.3.

Sami, "Millet Sosyalistleri Sevmelidir," *Sosyalist Gazetesi*, 11 Teşrin-i sani 1326, N1, Y.1, s.3.

Sosyalist," *Sosyalist Gazetesi*, 16 Teşrin-i sani 1326, N.2 Y.1, s.4.

Medeniyet Gazetesi

"İhtiyac-ı Tekâmül," *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s. 1.

Sanil G. "Keşkül Siyaset," *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s.1.

"İnsaniyet Gazetesi Müdürü", *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s.2.

"Cihad Yolunda" *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s.2.

"Amele Himaye İster," *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s.3.

"Dünkü Fikirler", *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s.3.

"Matbuat Kanunu Yahut İlk Hücum Türkiye'nin Hür Evlatlarına," *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s.3.

"Bir Temmenni-i Mahsusa Mubusan-ı Kirama", *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s.4.

"İttihad ve İşçiler Meyanında Taksim-i Amal Kaidesi", *Medeniyet Gazetesi*, 6 Kânun-ı evvel N.2 Y.1, 1326, s.2.

"Sosyalizm Nedir," *Medeniyet Gazetesi*, 1 Kânun-ı evvel 1326, N.1 Y.1, s.4.